

AKIL HASTALIKLARI ÜZERİNDE CİNLERİN ETKİSİ VE RUKYE KONUSUYLA İLGİLİ BAZI RİVÂYEYTLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yard. Doç. Dr. Ali Osman ATEŞ(*)

Yahudi ve Hristiyanlarda, delirme vak'alarının cinlerin etkisiyle meydana geldiğine dair bir kanaatin mevcut olduğunu, İncillerde'de Hz. İsa'nın bir mucize olarak cinleri kovmak suretiyle delileri iyileştirdiğinden bahsedildiğini görmekteyiz⁽¹⁾. Bazı İslâmî rivâyetlerde de delilerin okunmak suretiyle iyileştirildiğinden bahsedilmektedir. Ancak bu rivâyetlerin çoğunda, ashâbtan bazılarının bu işlemi yaptığı nakledilmektedir. Hz. Peygamber'in bizzat okumak suretiyle cinleri kovup, delileri tedavi ettiğinden söz eden rivâyetlerin sayısının çok az olduğu anlaşılmaktadır. Sahîh kaynaklarımızda Hz. Peygamber'in böyle bir uygulamasından bahseden rivâyete rastlanılamamıştır. Dolayısıyla İslâm'da bu konuya, Hristiyânlık'ta Hz. İsa hakkında yer verildiği oranda bir ağırlık verilmediği ortaya çıkmaktadır. Dârimî'nin (v. 255) İbn Abbâs'tan (ra) naklettiği bir rivâyete göre, bir kadın Hz. Peygamber'e çocuğunu getirmiş ve "Bu çocuğumu cin çarpıyor, sabah akşam onun (aklını) alıyor ve çocuk üzerini kirletiyor." diye, şikayet etmiştir. Hz. Peygamber de, bu çocuğun göğsünü sıvazlamış ve dua etmiştir. O zaman çocuk derhal kusmuş ve içinden siyah köpek yavrusu gibi bir şey çıkarak koşup gitmiştir⁽²⁾. Ancak, Hz. Peygamber'in deli bir çocuğu iyileştirdiğinden bahseden Dârimî'nin yukardaki rivâyeti zayıftır. Rivâyetin senesinde yer alan râvîlerden Ferkad b. Ya'kûb es-Sebhî hadis âlimleri tarafından tenkîd edilmiş, sika olmadığı, hâfızasının zayıf olduğu, münker şeyler naklettiği bildirilmiştir. Yine bu râvinin ahkâm ve sünnet'te huccet olmadığı zikredilmiş, kendisi güvenilir hadisçiler arasında sayılmamıştır.⁽³⁾ Yine bu rivâyetin senesinde yer alan Hammâd b. Seleme hakkında da ihtilâf etmişlerdir. Yaşlandığında hâfızası bozulduğu için el-Buhârî tarafından kendisinden rivâyetin terkedildiği kaydedilmektedir⁽⁴⁾. Ayrıca Hz. Peygamber'e çocuğunu getiren kadının ve tedavi edilen çocuğun kimliği de meçhûldür. "**Siyah köpek yavrusu gibi bir şey**" olup, "**çocuğun içinden çıkarak koşup giden şey**" de mübhemdir. Bu araştırmamızın ileri safhalarında da görüleceği gibi, çeşitli milletlerin gelenek ve kültürlerinde yer aldığı üzere, Câhiliye Araplarında da "**siyah**" rengin uğursuz sayıldığı, cin ve şeytanlara, kötü varlıklara, mâhiyeti anlaşılamayan, insan bilgisinin ve idrakinin

(*) D. E. Ü. İlahiyat Fakültesi

(1) Yuhanna, 8/48-49, 10/19-21, 17/19-20; Luka, 4/41, 7/28-34, 11/14-22. Markos, 3/20-27, 16/9; Matta, 4/24, 9/32-34, 12/22-29.

(2) Dârimî, **Sünnen** (Beyrut, tarihsiz), I, II, 12, (Mukaddime 4).

(3) Zehebî, **Mizânü'l-İ'tidâl** (Mısır 1382), III, 345-346, İbn Hacer, **Tehzîbü't-Tehzîb** (Beyrut 1412), IV, 483-484.

(4) İbn Hacer, **Tehzîbü't-Tehzîb**, II, 12.

ulaşamadığı, iradesinin hükmedemediği yerlere bu rengin nisbet edildiği görülmektedir. Bu durumun günümüzde de böyle olduğu gözlenmektedir. Dilimizde de "Kara Şeytan", "Kara Yılan", "Kara Dinli", "Kara Kâfir" gibi kullanımların mevcut olduğunu görmekteyiz. Halen Astrofizikte de, ilmin yeni keşfettiği, ama henüz sınırlarına vâkıf olmadığı, yıldız, gezegen, galaksi, ışık herşeyi yutan, yok eden uzay boşluklarına da "Kara Delik" denilmesi ilginçtir. Bu da, insan ruhunun mâhiyetini anlayamadığı, sırrına eremediği kendi denetimi ve bilgisi dışındaki karanlık bölgelerden hoşlanmadığını, kara rengi, sevmediği şeylere nisbet ettiğini göstermektedir. Tarih boyunca İnan'da, Turan'da, dünyanın çeşitli bölgelerinde siyah renk kötülükler ve kötülükleri temsil eden güçler için kullanılmıştır. Bu durumun Câhiliye dönemi Araplarında da mevcut olduğunu görmekteyiz. Nitekim Araplarca karakarganın, siyah köpeğin, siyah renkli akrep ve yılanın uğursuz ve şerli sayıldığını bazı rivâyetlerden anlamaktayız⁽⁵⁾.

Müfessirlerden Mücâhid'in, Hz. Peygamber'in "Ben, kırmızı (beyaz tenli) ve siyahlara (Peygamber olarak) gönderildim."⁽⁶⁾ şeklindeki hadislerinde geçen (الأسود) siyahlar lafzını cinler olarak açıklaması konumuz açısından ilginçtir. Halbuki bu lafız pekala siyah renkli zenci ırk olarak anlaşılabilir. Gerçekte de Hz. Peygamber'e hem beyazlar, hem de zenciler imân etmişlerdir. Dolayısıyla bu ifade İslâm'ın evrensel boyutunu, beyaz ırka, ya da sadece Araplara mahsus bir din olmadığını ortaya koyar. Ancak Câhiliye dönemlerine nisbeten yakın dönemlerde yaşayan Mücâhid ve benzeri âlimler sanıyoruz ki, farkında olmayarak eski kültürün tesiri altında kalmak suretiyle böyle bir açıklamaya yönelmişlerdir ki bu yorum, Hz. Peygamber'in cinlere de Peygamber olarak gönderilmiş olması açısından pek isabetsiz de olmamıştır. Bu açıdan Dârimî'nin yukardaki rivâyetinde "Siyah köpek eniği gibi bir şey" ifadesiyle cin kastedildiği anlaşılmaktadır. Gerek bu ifadede, gerekse kara köpek, kara karga, siyah yılan, siyah akrep hakkındaki yukarda zikredilen rivâyetlerde Câhiliye döneminin siyah rengi şer ve uğursuz kabul eden anlayışının tesiri açıkça ortaya çıkmaktadır.

Dârimî, aynı olaydan bahseden bir başka rivâyeti Hz. Câbir'den (ra) nakletmiştir. Bu rivâyet olaya biraz daha açıklık getirmektedir. Buna göre, Hz. Peygamber'le beraber bir sefere çıktıkları da, bir kadın Hz. Peygambere başvurarak, "Ey Allah'ın Elçisi! Bu oğlumu şeytan her gün üç kere tutuyor" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber çocuğu aldı ve bineğinin ön tarafına, kucığına oturttu. Sonra üç kez: "Uzaklaş ey Allah'ın düşmanı! Ben Allah'ın Elçisiyim" buyurdu. Sonra da çocuğu kadına verdi. Yolculuğu bitirerek oraya uğradıklarında, o kadın çocuğu ile beraber Hz. Peygamber'in huzuruna çıktı. Yanında iki koç getirmişti. "Ya Rasûlallah! Hediye mi kabul et, Seni hakla gönderen Allah'a yemin olsun ki, daha sonra (çocuğumu tutan şeytan) bir daha gelmedi" dedi. Hz. Peygamber de "O koyunlardan birisini kabul edinîz" buyurdu⁽⁷⁾.

(5) Müslim, Südre 16; Ebû Dâvud, Salât, 110/702, Tirmizî, Salât, 243/338; İbn Mâce, İkâmet, 146, 38/952; Aynî, Umdetü'l-Kârî, (Bayburt, tarihsiz X/179).

(6) Ahmed b. Hanbel, Müsned, (İstanbul 1982), v/145.

(7) Dârimî, Sünen, I/10-11 (Mukaddime 4).

Görüleceği üzere aynı olaydan daha detaylı olarak bahseden bu rivâyette, daha önce kaydedilen rivâyetteki "Siyah köpek eniği gibi bir şeyin çocuğun içinden çıkıp, fırlayıp gitmesi" ifadesi yoktur. Üstelik bu olayı anlatan Câbir (ra) olaya bizzat şahit olmuştur. Dârimî'nin ilk rivâyeti naklettiği İbn Abbâs'ın (ra) ise olaya bizzat şahit olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Dârimî'nin bu ikinci rivâyeti de sahih değildir. Rivâyetin isnâdında yer alanlardan Ubeydullah b.Mûsâ b. Ebi'l-Muhtâr ile İsmâil b. Abdilmelik hadis âlimleri tarafından tenkîd edilmişlerdir. Ubeydullâh b.Mûsâ'nın müfrit şifâlerden olup hâfızasının zayıf olduğu, münker şeyler naklettiği kaydedilmiş, İsmâil b.Abdilmelik'in de hâfızasının zayıf olduğu, münkeru'l-hadîs olduğu bildirilmiştir⁽⁸⁾.

Dârimî'nin yukarıda kaydedilen son rivâyetine paralellik arzeden ve Ahmed b.Hanbel tarafından Ya'lâ b.Mürre'den (ra) nakledilen bu konudaki iki rivâyetin de⁽⁹⁾ bu hususta delil olamayacağı anlaşılmaktadır. Çünkü bu rivâyetlerde yer alan râvîlerden Abdurrahmân b. Abdilazîz el-Ümâmî (v.162) ile Munhâl b. Amr el-Esedî hadis âlimleri tarafından tenkîd edilmişlerdir⁽¹⁰⁾.

Konumuzla ilgili olarak İbn Mâce'nin kaydettiği iki rivâyet vardır. Bunlardan ilki Ebû Leylâ el-Ensârî'den (ra) nakledilmiştir. Buna göre, Hz. Peygamber'in yanına bir bedevi gelecek, hasta bir erkek kardeşim var, demiştir. Hz. Peygamber de:-Kardeşinin hastalığı nedir? diye sorunca, bedevi: -Kardeşimde bir nevi delilik (لم) var, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bedeviye: -Git, onu bana getir, buyurdu. Bedevi, kardeşini getirdikten sonra Hz. Peygamber şifâyâ kavuşması için Allah'a sığınarak ona Fâtiha, Bakara Sûresinin başından üç âyet, ortasından (وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ...) âyetiyle, Âyetü'l-Kürsî, Bakaranın son üç âyeti, Âl-i İmrân sûresinden bir âyet (شهد الله انه لا اله الا هو) A'râf Sûresinden (ومن يدع مع الله الها اخر) âyeti, Cin Sûresinden (وانه تعالى جد ربنا...) Saffât Sûresinin başından on âyet, Haşr Sûresinin sonundan üç âyet, İhlâs ve Muavvize'teyn sûrelerini okudu. Bedevi de şifâyâ kavuştu ve hiç bir sıkıntısı kalmadı⁽¹¹⁾.

Ancak bu rivâyet de sahih değildir. Rivâyetin senedinde yer alan râvîlerden Yahyâ b.Ebî Hayye Ebû Cenâb el-Kelbî el-Küfî (v.147) hadis âlimleri tarafından şiddetle tenkîd edilmiştir. Yahyâ el-Kattân ondan rivâyeti helal saymamış, hemen hemen bütün hadis âlimleri onun zayıf olduğunu, münker şeyler naklettiğini, kâfi olmadığını, tedlîs yaptığını, meşhur sika kimselerden işitmediği şeyleri işitmiş gibi naklettiğini, metrûk olduğunu kaydetmişlerdir⁽¹²⁾

Hâfızası zayıf ve bu yüzden metrûk bir râvînin, bahsettiği hastalığa bir reçete

(8) İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, I, 201, IV, 36-37.

(9) Ahmet b. Hanbel, Müsned, IV, 170-171.

(10) Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, II, 577, İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, II, 289, v, 548.

(11) İbn Mâce, Tıb, 46/3549,

(12) Zehebî, Mîzân, IV, 371; İbn Hacer, T.Tehzîb, VI, 129-130.

mâhiyetinde okunduğunu ileri sürdüğü bu âyetleri, nasıl hatırında tuttuğu doğrusu ilginç bir husustur. Duymadığı şeyleri sika kimselerden duymuş gibi nakleden bu zâtın, bu rivâyeti de uydurmuş olduğu ister istemez hatıra gelmektedir. Bu sebeble bu rivâyetin de konumuzla ilgili olarak delil olamayacağı açıktır. Bu rivâyeti yine Ebû Cenâb el-Kelbî vasıtasıyla kaydeden el-Hâkim'in "**Bu hadis mahfûz ve sahihtir**" şeklindeki görüşüne katılmak da mümkün değildir.

İbn Mâce'nin kaydettiği diğer rivâyet ise, Osmân b.Ebi'l-Âs'tan (ra) gelmektedir. Buna göre Osmân (ra), Tâif valiliğine tayin edildiği dönemde, namazda kendisine bir hal olmaya başladığını ve ne kıldığını bilemez hale geldiğini; bunun üzerine kalkıp Medine'ye gittiğini, Hz. Peygamber'e durumu arzettiğini nakletmektedir. Hz. Peygamber, Osmân b.Ebi'l-Âs'tan durumu öğrenince,

- Anlattığın şey şeytandır. Onu bana yaklaştırdı, buyurdu. Osmân (ra) da Hz. Peygamber'in yanına vararak diz çöktü. Hz. Peygamber mübârek eliyle onun göğsüne vurdu ve ağzının içine tükürdü ve:

- Çık ey Allah'ın düşmanı, buyurdu. Bu işi üç defa tekrarladı. Sonra da: - Git, vazifenle meşgul ol, buyurdu. Osmân (ra): - Hayatıma andolsunki, ondan sonra şeytanın bana sokulduğunu zannetmiyorum, dedi (13).

el-Hâkim, bu rivâyetin isnâdının **sahih olduğunu** söylemiştir. Bu durumda rivâyetin metninin problemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Aynı konuyla ilgili olarak Müslim'in, Osmân b.Ebi'l-Âs'tan (ra) naklettiği bir rivâyet vardır, bunun daha sahih olduğu açıktır. Müslim'in naklettiği hadise göre, Osmân b.Ebi'l-Âs, Hz. Peygamber'e:

- Ya Rasûlallah! Şeytan benimle namazım ve kıraatim arasına perde oldu. Namaz ve kıraatimi karıştırıp beni onlarda şüpheye düşürüyor, dedi. Rasûlullah (sav) : - Bu, Hınzeb denilen bir şeytandır. Onu hissettiğin zaman, hemen ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç defa tükür, buyurdu. Osmân b. Ebi'l-Âs: - Bu tavsiyeyi yaptım ve Allah o şeytani benden giderdi, dedi(14).

Görüleceği üzere daha güvenilir durumda olan müslim'in naklinde, İbn Mâce'nin rivâyetindeki "**Hz. Peygamber eliyle onun göğsüne vurdu ve ağzının içine tükürerek, 'Çık ey Allah'ın düşmanı' dedi, bu işi üç defa tekrarladı**" ifadesi yoktur. Buna göre Hz. Peygamber, Osmân'a (ra) sadece Allah'a sığınmasını ve sol tarafına üç defa tükürmesini emretmiştir. Her iki rivâyette de aynı olay anlatılmaktadır ve isnâdı sahihtir, denilmesine rağmen İbn Mâce'nin rivâyetini nakleden râvîlerin zabt yönünden kusurlu oldukları ortaya çıkmaktadır. Çünkü olayı gerçek yönüyle zaptedip nakledememişlerdir. Ayrıca İbn Mâce'nin mezkûr rivâyetinde Osmân b.Ebi'l-Âs (ra) "**Ömrüne yemin etmektedir.**" Rivâyete göre bu hadise kendisinin Tâif valiliği esnasında olmuştur. Bu da İslâm'ın tebliğinin hemen hemen tamamlandığı, Hz. Peygamber'in ömrünün son dönemlerine rastlamaktadır. Çünkü Tâif Mekke'nin fethinden sonra kuşatılmıştır. İşte

(13) İbn Mâce, Tıb, 46/3548.

(14) Müslim, Selâm, 68; Krş. Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, IV, 216.

Osmân b.Ebi'l-Âs (ra) böyle bir dönemden bahsettiği rivâyetinde **"ömrüne yemin etmektedir."** Halbuki bu bir câhiliye dönemi alışkanlığıdır⁽¹⁵⁾. Bu açıdan İbn Mâce'nin rivâyeti metin yönünden de problemlidir. Müslim'in rivâyetinin ise bu olayı daha iyi zabtettiği ortaya çıkmaktadır. İbn Mâce'nin rivâyetinde yer alan ve Osman b. Ebi'l-Âs'a (ra) ait olduğu zikredilen **"... Bundan sonra şeytanın bana sokulduğunu sanmam"**⁽¹⁶⁾ ifadesi de üzerinde durulmaya değer problemlili bir sözdür. Kur'ân-ı Kerim'den ve hadislerden her insanın şeytandan bir yoldaşı bulunduğu ve onu saptırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de: **"Yanıdaki şeytan: Rabbimiz! Ben onu azdırmadım, fakat kendisi derin bir sapıklıktaydı, der."**⁽¹⁷⁾ buyurmaktadır. Bazı hadislerde de her insanın beraberinde bir şeytan bulunduğu, buna Hz. Peygamber'in de dâhil olduğu, ancak O'nun (sav) Allah'ın yardımıyla şeytanın şer ve fitnesinden korunduğunu bildirilmektedir⁽¹⁸⁾. Bu durumda, Hz. Peygamber'den başkasının şeytanın şer ve fitnesinden emniyette olmadığı anlaşılıyor. Çünkü Hz. Peygamber yukarıda kaydedilen hadisten anlaşıldığı üzere, kendisini kıskanan Hz. Aişe'ye: **"Ne oldu ya Aişe, şeytanın mı geldi?"** demişlerdir.⁽¹⁹⁾ Bu sebeble Osmân b.Ebi'l-Âs'a (ra) bundan sonra bir daha şeytanın sokulmadığına dair sözü sahih kabul etmek mümkün görünmüyor. Müslim'in bu konudaki rivâyeti yukarıda kaydedilen görüşümüzü desteklemektedir. Buna göre Osmân b.Ebi'l-Âs'ın şeytandan korunma konusunda bir garantisi yoktur, bunun için de Hz. Peygamber kendisine **"Onu hissettiğin zaman hemen Allah'a sığın..."** buyurmuştur.⁽²⁰⁾ Osmân (ra) da şeytanın vesvesesini hissettiği zaman bu tavsiyeyi tutmuş ve Allah kendisini onun şerrinden korumuştur.

Sonuç olarak, Hz. Peygamber'in Osmân b.Ebi'l-Âs'tan şeytanı çıkarıp kovduğuna dair İbn Mâce'nin rivâyetinin sahih olmadığı, aynı konuyu anlatan Müslim'in rivâyetinin daha güvenilir olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in bir kimseden bir daha gelmek üzere şeytanı kovup çıkarma konusunda bir yetkisi olsaydı, bunu başta Hz. Aişe'den şeytanı kovma hususunda kullanırdı. Halbuki böyle bir şey kaydedilmemektedir. Her insan gibi ashâbına da vefât edinceye kadar şeytanla mücâdele ettikleri hususu izaha muhtaç değildir. Bu sebeble yukarıdanberi kaydedip değerlendirmeye çalıştığımız bu rivâyetlere güvenilerek bu konu hakkında kesin bir kanaate varmak doğru olmamalıdır.

TURAN DURSAN GERÇEKLERİ ÇARPITIYOR

Ancak durum böyle olduğu halde, "Turan Dursun" bu konuyu ilmi bir değerlendirmeye tâbi tutmak yerine istismar etmeye yönelmiştir. T. Dursun bu konuda şunları kaydetmektedir: **"Yine toplumumuzda, özellikle Anadolu'da 'cin çıkarmalar' görülür. Saralı ya da deli**

(15) Abdürrezzâk, **Musannaf** (Beyrut 1390), VIII, 470; Necirâmî, **Eymânu'l-Arab** (2. baskı Mısır 1382), s. 31.

(16) Buhârî, **Sahîh** (İstanbul 1979), VII, 221-222; Müslim, **Sahîh** (Mısır 1955) III, 1266-1267; Ebû Dâvud, **Sünen** (Hıms 1969), III, 569-570; Tirmizî, **Sünen** (Kâhire 1937), IV, 110.

(17) 50.Kâf, 27.

(18) Müslim, **Münâfıkîn**, 69 (2814), 70(2815), Nesâî, **İşretü'n-Nisâ**, 4/3940, Ahmed b.Hanbel, **Müsned**, I, 257, VI, 115.

(19) Müslim, **Münâfıkîn**, 70 (2815), Nesâî, agy.4/3949, Ahmed b.Hanbel, **Müsned**, VI, 115.

cinciye getirilir. Cinci hocamız da başlar hastadan cinleri çıkarmaya. Hastanın karşısında kendince bildiği bir takım dualar okurken, bir yandan da 'Uhruc, uhruc, uhruc ...' der durur. Uhruc, Arapça bir sözcük. 'Çık' demek. Hoca cin taifesine seslenir bu sözle. 'Hadi gel, çık bu hastadan. Çık, çık, çık.' anlamında, hoca cin çıksın diye hastayı döver de. Kimi az kimi çok... dayak olur illi de! Biliyor musunuz bu 'tedavi' yöntemi nereden kaynaklanıyor? Açıkça belirteyim: Peygamber ve arkadaşlarından. 'Yalan ve iftira' diyemezsiniz. İşte kaynağı, hem de İslâm dünyasında en güvenilirlerden... (21)

T. Dursun bu sözlerinden sonra da delil olarak bizim yukarda incelediğimiz ve sahih olmadıklarını ilmi delilleriyle ortaya koymaya çalıştığımız Dârimî ve İbn Mâce'nin Sünen'lerinde kaydettikleri rivâyetleri sıralıyor. Üstelik gerçek böyle olmadığı halde bunların "**İslâm dünyasında en güvenilirlerden**" olduğunu iddia ediyor. "**Yalan ve iftira diyemezsiniz**" diyerek, kendisinin bu konuda yalan ve iftiraya başvurmadığını söylüyor. Ancak, vaktiyle ortaya atılmış iftira ve yalanlara itimad ederek, bunların aslını araştırmayan, ilmî tedkîke tâbi tutmayan, üstelik bunlara ideolojik maksatlarla bir takım görüşler bina eden kimsenin yalan ve iftirayı ilk defa ortaya atandan ne farkı vardır? O da öncesine suç ortaklığı etmektedir. Bu rivâyetlerin güvenilir olmadığı ortadadır ve İslâm dünyasında bunları güvenilir sayacak bir tek ilim adamı da sanırım ki yoktur. Kur'ân ve sahih hadislerde ne cin çıkarma vardır, ne de cin çıkarmak için hastaya dayak atma vardır. Bunlar daha önce de belirttiğimiz gibi toplumda yaşayan, ancak kaynağı İslâm değil, aksine Bâbil, Âsur, Yahudilik, Hristiyânlık, Câhiliyye dönemi olan uygulamalardır. Hristiyânlık'ta hastadan cin çıkarmak için başvuru yöntemler çok meşhurdur ve kaynağı da muharref İnciller'dir. (22) İslâm'dan önce bu işi meslek edinmiş, bu işten menfaat sağlayan bir takım kimselerin mevcut olduğu ilmî delilleriyle ortadadır. (23) Onun için T. Dursun'un, "**Bu tedavi yöntemi nereden kaynaklanıyor? Açıkça belirteyim: Peygamber ve arkadaşlarından**" ifadesi mesnetsiz, delilsiz bir iddiadır. Hz. Peygamber ve arkadaşlarının cin çıkarmak için hastayı dövdüklerine dair bir tek güvenilir rivâyet yoktur. Onların cin çıkarmak için "Uhruc, uhruc, uhruc" dediklerinin, cinleri hastadan kovmak için uğraştıklarının da aslı yoktur. Bu konuda T. Dursun'un, delil diye gösterdiği şeyler, câhiliye dönemi inancı ve uygulamalarıyla karışmış, İslâm'ın aydınlık ve berrak bakış tarzını yansıtmayan, asılsız rivâyetlerdir. Bunların ötedenberi bu işi meslek edinmiş, mefaatperest bazı kimseler tarafından, yaptıkları işe meşruiyet kazandırmak için ortaya atılmadığını kim garanti edebilir? Bu açıdan toplumumuzda yer alan cin çıkarma ile ilgili metodları T. Dursun'un kaydettiği şekilde İslâm'a mâletmek doğru değildir. Bunlar Anadolu kültüründe, Anadolu İslâmlaşmadan önce de vardı. Burada yaşayan Hristiyân halktan bu konuyla ilgili bazı malzemenin, buraya sonradan gelen müslümanlara da geçtiğini, bu malzeme ve uygulamaların olabildiğince İslâmî kimliğe büründürülmeye çalışıldığını tahmin etmek zor bir husus değildir.

(21) Turan Dursun, *Din bu* (6. baskı, İstanbul 1991), II, 270-271.

(22) Matta, 4/24, 9/32-34, 12/22-29; Markos, 3/20-27, 16/9; Luka 1/32-34, 4/41, 8/1-3, 11/14-22.

(23) Müslim, Selâm, 14; Tirmizî, Siyer, IX/1557, Ebû Dâvud, Tıb, 19/1557; Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, V, 210.

Yine Turan Dursun, İslâm âlimlerinden İbn Kayyım el-Cevziyye (v.1350) ile İbn Teymiyye'nin (v.1328) bu konuyla ilgili, fakat kendi çağlarının görüşlerini yansıtan ve hatalı olduğu günümüzde ortaya çıkan fikirlerini naklediyor. Onların cin çıkarma ile ilgili olarak hastaya dayak atılması gerektiğini söylediklerini, cin çıkarma ile ilgili hadisler olduğunu kaydettiklerini naklediyor. Yine onların, sara ve benzeri hastalıkların cin ve şeytanlardan ileri gelmediğini söyleyerek bir takım tıbbî açıklamalar ileri süren doktor ve düşünürlere "**câhil ve dinsiz**" dediklerini kaydediyor (24).

Kaydettiğimiz gibi, dinden olan şeylerle olmayan şeylerin iyi ayırılması gerektiği açıktır. Karşıdaki insanı dinsizlikle ithâm etmek için, dinden olan hususların net ve kesin bir şekilde ortaya konması gerekir. Bu konuda dinî yön şu olmalıdır: Cin ve şeytan vardır. Bunların mâhiyetleri ne ise ona imân etmek gerekir. Kur'ân ve hadisler, bir takım ruhsal sorunların, bu sorunlara bağlı olarak oluşan bir takım maddî rahatsızlıkların giderilmesinde moral açıdan yararlı olabilir. Şifâ Allah'tan beklenir, bu açıdan Kur'ân da mü'minler için bir şifâ kaynağıdır. Ruhsal sorunları olan hastalara okunacak âyet ve duâlar bu yönüyle fayda verebilir. dinî sayılabilecek ve inanılacak hususlar bu konuda kısaca bunlar olabilir. Yoksa geçmişte bazı İslâm âlimlerinin yaptığı gibi, bir takım asılsız ya da zayıf rivâyetlere dayanarak, cin çıkarmaya inanmayı ya da sara ve deliliğin cinlerden olduğunu kabul etmeyi dinsizlikle suçlamak doğru olmasa gerekir. Çünkü bu konuda elimizde güvenilir dinî deliller mevcut değildir. İmâm Şiblî'nin *Cinlerin Esrarı* (İst. tarihsiz, s. 271) adlı eserinde Ümmü Ebân bint Osmân b. Affân'dan naklettiği bu konudaki rivâyete de güvenmeye de imkân yoktur. Bu rivâyete göre, râvî Ümmü Ebân'ın akrabası olan deli bir oğlan çocuğu Hz. Peygamber'e getirilir. Hz. Peygamber çocuğun kendisine iyice yaklaştırılarak, sırtının döndürülmesini ister. Sonra da iyice hazırlanarak çocuğu dövmeğe başlar. Dövme sırasında "**Çık ey Allah'ın düşmanı**" der. Daha sonra deli çocuğun gözü açılır ve iyileşmiş bir tavırla bakmaya başlar. Bundan sonra Rasulullah, çocuğu önüne oturtur ve biraz su getirtip yüzünü su ile mesheder ve ona dua eder. Rasûlullah'ın bu duasından sonra da çocukta hiçbir rahatsızlık kalmaz. İmâm Şiblî bu rivâyetin Ahmed b.Hanbel, Ebû Dâvud ve Taberânî tarafından nakledildiğini söylemektedir. Ancak araştırmamıza rağmen bu rivâyete rastlayamadık. Üstelik Ümmü Ebân'ın, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, İmâm Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Dârimi tarafından kaydedilen kendisine ait bir rivâyeti de bulunamamıştır. Bu açıdan sahih hadis kaynaklarında yer almayan bu rivâyete dayanarak, Hz. Peygamber'in cin çıkarmak ve iyileştirmek gayesiyle delileri dövdüğünü ileri sürmeye imkân yoktur. İbn Teymiyye ve İbn Kayyım el-Cevziyye'nin de bu tür rivâyetlere dayanarak bu görüşlere sahip oldukları hata gelmektedir.

Bundan 6-7 asır önce ellerindeki imkân ve zamanın tıb bilgisine, içinde yaşadıkları çağın kültürüne bağlı olarak, delilik ya da sara hastalığının cinlerden meydana geldiğini, hastaya dayak atılarak bu cinlerin çıkarılabileceğini ileri süren İbn Kayyım el-Cevziyye ile İbn Teymiyye'nin bu konudaki görüşlerini din sanmamızın, bunları İslâm'a maletmemizin yanlışlığı ortadadır. Turan Dursun bu konuda insafli davranmamaktadır. Tarihî, sosyal bir takım gelişmeleri gözardı ederek, çağlarının telakkisine göre davranan İbn Kayyım'la İbn

(24) Turan Dursun, age. II, 271.

Teymiyye'yi ayıplamaktadır. Acaba Turan Dursun, İbn Kayyım ya da İbn Teymiyye'nin yaşadığı devirde yaşasaydı bu konuda hangi görüşe sahip olurdu? Doğrusu insan merak ediyor.

TIB OTORİTELERİNİN TAVRI

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmelerden, Hz. Peygamber'in bir özelliğini inkâr ettiğimiz sanılmamalıdır. Ancak biz, Hz. Peygamber'in bu yönünün, yani O'nun delileri iyileştirdiğinin, ya da İslâmın, deliliğin cinlerden meydana gelip gelmediği, bir takım ruhsal rahatsızlıkların okumakla tedavi edilip edilmeyeceği konusunda görüşünün ne olduğunun gerçek delillere dayanması gerektiği kanaatindeyiz.

Günümüzde tıbbın bu konuda herkesçe bilinen bir tutumu vardır ve şimdiye kadar karşılaştığımız ya da görüşlerini öğrendiğimiz tıp otoriteleri bu konuda menfi bir tutum içinde olup, ruhsal sorunları olan hastaların halk kültüründe mevcut olan ve kaynağını dinden aldığı kabul edilen "**Okunma yoluyla tedavi**" metoduna başvurmalarını tavsiye etmemektedirler. Günümüzde bu konuda, din ile tıp barışık görünmemektedir. Bu durum ise, toplumda zaman zaman yanlış uygulamalara yol açmaktadır. Gerek tıp sahasında, gerekse din sahasında halkımızın yanlış bilgi sahibi olması, acıklı sonuçlara yol açmakta, hastalar tedavide geç kalmakta, mağdur olmaktadırlar. Tıbbî tedaviye ihtiyacı olan hastalarımız, yanlış kapılarda dolaşmakta, ameliyat ve acil müdahale gerektiren durumlarda bile sanki dindenmiş gibi bir takım hurafelerin peşinde koşmakta, muskacı ve üfürükçü denilen, ne tıbbî açıdan ne de dinî yönden yeterli bilgisi olmayan bir takım kimselerden medet ummaktadırlar. Bu durum, gerçek dinî bilgiye sahip olmayan ama dindar olan, ekonomik açıdan dar gelir düzeyinde olan kırsal kesimlerimizde, ya da şehirlerimizde dinî bilgilerden yoksun bazı kesimlerinde çokca görülmektedir. Kırsal kesimde yaşayan halkımız tabib yerine, daha kolay ve masrafsız görünen üfürükçüye giderken, şehirlerimizde gelir düzeyi yüksek, tıp kültürü yerinde, ama dinî bilgisi zayıf olanlarımız da bir takım ailevî ve kişisel sorunları için, sihir ve büyü yaptırarak problemi kolayca çözmek gayesiyle üfürükçülere başvurmaktadırlar. Bu bir toplum gerçeği olup, tıp otoritelerinin böyle uygulamaları kabul etmemesi, "**böyle bir tedavi yöntemi yoktur.**" demesi, ya da dinî otoritelerin üfürük, muska işlerinin, sihir-büyü yapmanın haram olduğunu belirtmesi yeterli olmamakta, bu konudaki toplum realitesini değiştirmemektedir. Kaydetmek gerekirse, halkımızın başvurduğu bu yol, yani sihir-büyüden medet ummak, bazı kimselere muska yazdırmak, okunmak suretiyle ameliyat gerektiren hastalıklardan kurtulmaya çalışmak, bu yolla bir takım ruhsal sorunlardan kurtulmaya çalışmak bir ihtiyaçtan kaynaklanan toplumsal bir olaydır. Dinî bu konudaki gerçek görüşünün açık ve kesin bir şekilde gerçek delilleriyle inanan halka öğretilmemesi, memleketimizde tıp otoritelerinin ve uygulamalarının kişinin ruhsal yapısını gözardı edercesine, insanı sadece bedenden ibaret sayar gibi bir tutuma bürünerek, iğne-ilaç-ameliyat üçgeninde takılıp kalması, hastaların ruhsal ihtiyaçlarına, manevî-icdünyalarına yönelmemesi, bedeninin tedavisinde moral değerlerden de yararlanma, stres, ruhsal baskı ve gerilimlerden kurtulmada bu değerlerden yardım sağlama yollarına başvurmaması bu sahada bir boşluk doldurmuştur. Ne yazıkki, din ve tıbbın doldurmadığı bu boşluğu ülkemizde üfürükçüler, bilgisiz muskacılar doldurmaktadır. Amerika ve Avrupa

ülkelerinde her hastahanedede bir papaz, râhib ve râhibe, hastaların, hasta yakınlarının dua edip Allah'tan yardım isteyecekleri, ibâdet edip huzura kavuşacakları bir kilise mevcutken, memleketimizde bu husus nedense ihmal edilmektedir. Bugün memleketimizde tıp fakültelerimizde bile ölümcül hasta sahiplerinin, can pazarına düşmüş hastaların Allah'a yalvarıp yardım isteyecekleri, stres ve ruhsal gerilimlerden kurtulup rahatlayacakları küçük birer mescid bile yoktur. Hastalara ve hasta yakınlarına gerekli telkinlerde bulunup ruhsal gerilimlerden kurtulmalarını sağlayacak yüksek bilgi ve kültür seviyesine ulaşmış din bilginlerimiz ise hastahanelerimizde zaten yoktur. Tabir caizse, ölülerin yikanması kefenlenmesi için, görevli "cenaze yıkayıcı" kimseler hastahanelerimizde görevlidir ve bunlar ölülerin dinî ihtiyaçları için orada hizmet yapmaktadırlar. Görüleceği üzere ölülerin dinî ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran hastahanelerimiz, dirilerin dinî ihtiyaçlarını göz ardı eden bir tutum sergilemektedirler. Halkımız bu konuda bir mahrumiyet ve ihtiyaç içindedir. Halbuki Amerika ya da Avrupadaki hastahanelerin tutumuna benzer bir tutumla hareket edilmesi, halkımızın bu tedavi kurumlarına daha fazla bağlanmasına, güvenmesine sebep olacağı gibi, maddî açıdan bu müesseselerimize daha fazla yardım yapmasına da vesile olabilir. Ayrıca hastahanelerimiz, ruh ve bedenin birlikte mütalaa edildiği, ameliyat-iğne-ilaç, ağrı, şancı, ızdırap yeri gibi algılanmaktan çıkarak, şefkat ve merhametin coştığı, acıların sevince dönüştüğü, acıların paylaşıldığı, insanımızın ruhsal yönden de güçlendirildiği, zorluklara karşı direncinin artırıldığı kurumlarımız olabilir.

Kısacası din ve tıp bu konuda barışık bir konuma girerek, halkımızın bu ihtiyacına cevap vermelidir. Bu boşluk doldurulmalı, halkımız çoğu Bâbil ve Âsur devrinden kalma bir takım malzemeye faaliyet gösteren üfürükçü ve büyücülerin kapısından ve çağdışı hurafelerden meded ummaktan kurtarılmalıdır. Din ve tıbbın bu konuda barışabilmesi için gerek tıp ilminin verilerinin, gerekse dinin bu konudaki görüşünün gerçek yönüyle ortaya konması gerektiği açıktır. Din ve tıp bu konuda birbirinden ayrılamaz, bunlar birbirini tamamlayıcı bir bütündür. Tıpsız din olmadığı gibi, dinsiz tıp da olamaz. Çünkü her ikisi de ruh ve bedenden meydana gelen, Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi insana hitap etmektedirler. İnsan ise bir makine değildir. Onun duyguları, hissi, kültür ve hayat tarzı, dinî inancı vardır ve her kim insana yardım etmek istiyorsa, onun bu özelliklerine değer vermek zorundadır. Aksi takdirde hem ona işkence etmiş olur, hem de sonuçta başarısız olur. Kısacası insanın duygu ve iş dünyasını, inançlarını bir kenara iterek, onlara karşı çıkarak onu tedavi edemez, ona sağlığı konusunda yardımcı olamazsınız. Biz burada sadece sosyolojik ve psikolojik bir ihtiyacı, toplumsal bir problemi ortaya koymaya çalıştık. Burada bize düşen, dinîmizin bu konudaki görüşünü ortaya koymak, bunu yaparken de sahih delillere dayanmaktır. Bu sebeple halkımız, bütün hastalıkların okunmakla ya da muska yazdırmakla iyi olacağı, tıbbî tedaviye gerek olmadığı düşüncesinden vazgeçirilmelidir. Muskacı ve üfürükçüler, ya da el altından ruhsal sorunları olan hastaları okuyan kimseler, akıl hastalıklarının cinlerden meydana geldiğini söylemekten vazgeçmelidir. Halkımız çevresinde okunma-telkin-yoluyla tedavi olup iyileştiğini, bayılmalardan, krizlerden kurtulduğunu, ama tıbbî yöntemlerden çare bulamadığını söyleyen kimselerle karşılaşmaktadır. Bunları yok farzetmek sonucu değiştirmez. İlim bunları ele almalı, incelemeli, aslını ortaya çıkarmalıdır. Bunlar gerçekse, birtakım insanların hiçbir tıbbî tedaviye başvurmaksızın, sadece bazı kimselere okunmakla

nasıl iyileşebildiklerini, nasıl bu sıkıntılardan kurtulabildiklerini araştırmalıdır. Gerçekten, bir kısım rahatsızlıklar bu yolla tedavi edilebiliyorsa bu bilimsel olarak ortaya konulmalıdır. Bunlar yalan ise, bu da ilmî olarak tesbit edilip halkımız bu tür kimselerden kurtarılmalıdır.

RUKYE YAPARAK TEDAVİ MESLEĞİ

Sahâbeden bazılarının akıl hastalarını iyileştirdiklerine dair bir takım rivâyetler mevcuttur. Bu rivâyetler incelendiği zaman ashâbtan **"rukye"** yaparak delileri tedavi eden kimselerin bu işi müslüman olmadan önce de yaptıkları anlaşılmaktadır. (25) Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'in kaydettikleri bir rivâyet böyle bir durumu ortaya koymaktadır: **"Âbi'l-Lahm'in kölesi Umeyr'den (ra). 'Efendilerimle beraber Hayber gazâsında buldum. Rasûlullah'la konuşarak benim köle olduğumu söylediler... Sonra Rasûl-ü Ekrem'e bir muska gösterdim. O muska ile akıl hastalarını efsunlardım. Onun bazı kısımlarını atıp bazı kısımlarını muhafaza etmemi emrettiler'."**(26)

Hz. Peygamber'in Umeyr'in (ra) muskasından çıkarıp atmasını istediği şeylerin şirk kokan unsurlar olduğu açıktır. Ancak **"rukye"** uygulamasını ilk defa Hz. Peygamber'in ortaya koymadığı, bu işin bir meslek halinde daha önceleri de mevcut olduğu yukardaki rivayetten anlaşılmaktadır. Bu durumda, Hz. Peygamber'in ashâbtan daha önceleri de bu işi yapan yetenekli kimseleri, denetledikten sonra, onların bu konudaki faaliyetlerine izin verdiği ortaya çıkmaktadır. Peygamberimiz zamanında bir meslek durumunda olan rukye'nin bugünkü Psikiyatri ve Psikoterapi'ye benzediği tahmin edilebilir. Aşağıda kaydedilen rivâyetlerden de anlaşılacağı gibi, Hz. Peygamber bu meslek adamlarının ücret almalarına da karşı çıkmamış ve hekimliği teşvik etmek istemişti: "İlaka b. Sihar es-Selîfî'den. Kendisi Hz. Peygamber'e gelerek Müslüman oldu ve Rasûlullah'ın yanından geri dönerken bir kavme uğradı. Onların yanında demire bağlanmış bir deli vardı. Delinin âilesi kendisine: 'Bize bildirildiğine göre, senin sohbetinde bulunduğun şu zât hayır getirmiş, senin yanında şu deliyi tedâvi edecek bir şey var mı? diye sordu. İlaka da deliye Fâtiha ile efsun yaptı, deli de iyileşti. Bunun üzerine İlaka'ya yüz koyun verdiler. İlaka, Hz. Peygamber'e gelerek, yaptığı efsunu haber verdi. Resûlullah: 'Bundan başka bir şey söyledin mi? diye sordu. İlaka da: 'Hayır', dedi Rasûlullah da: -Onların sana verdiğini al. Allah'a yemin ederim ki, bâtil efsun karşılığında aldığı yiyen nice insanlar var. Yemin olsun ki, sen hak olan bir efsun karşılığında aldığı yiyorsun' buyurdu(27).

Hz. Peygamber'in yukardaki hadisteki **"..... Batıl efsun karşılığında aldığı yiyen nice insanlar var"** sözü, o dönemde bu işin bir meslek olduğunu, müslümanların dışında da bu işle geçinen bir takım yetenekli kimselerin mevcut olduğunu göstermektedir. Nitekim bir hadiste Abdullah b. Mesûd'un (ra) hanımının bir yahudiye rukye yaptırdığı nakledilmektedir. (Bkz. Ebû Dâvud Tıb 19.) Günümüzde de biyoenerji yo-

(25) Müslim, Selâm, 14.

(26) Tirmizî, Siyer, IX/1557, Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 210.

(27) Ebû Dâvud, Tıb, 19/3896.

luyula birtakım hastaları ilâçsız ameliyatsız tedavi ettiğini ileri süren gayrı müslim doktorların veya el ya da herhangi bir araçla hastaya herhangi bir müdahalede bulunmadan akrebin zehirini vücuda dağılmadan, soktuğu yerden dışarı çıkartan müslüman bazı kimselerin varlığı basın ve tv. de öğrenilmektedir.

Ebû Dâvud'un bu konudaki diğer rivâyetinde, Ilaka'nın (ra) deliyi üç gün sabah-akşam Fâtiha okuyarak efsun yaptığı, her üfleğinde delinin bağdan çözülür gibi olduğu nakledilmektedir⁽²⁸⁾. Bu durumda o dönemdeki rukyenin mâhiyetini iyi anlamak gerekmektedir. Bazı hadislerden rukyenin bünyesinde hem duayı, hemde tıbbî tedavi yöntemlerini taşıdığı anlaşılmaktadır. Çünkü ashâbın her birinin rukye yapamadığı, bu işi ötedenberi bu sahada uzmanlaşmış kimselerin yaptığı ortaya çıkmaktadır. Yılan ve akrep sokması vakalarında ashâbın yaptığı rukyenin böyle olduğu açıktır⁽²⁹⁾.

DUA MAKSADIYLA OKUNAN AYETLER

İnsana zarar verebilecek her hastalığın, ya da zararlı bir hayvanın tesirini ortadan kaldırmak için yapılan okuyup-üfleme veya el sürme, yazı yazıp üstüne asma türünden yapılan işleme rukye denilmektedir. Türkçemizde buna efsun ya da nüsha (muska) denilmektedir. Bu açıdan duâ maksadıyla bazı âyetleri okumak da bir nevi rukyedir. Ashâbın rukyeden anladığı da tılsım değil, duâdır. Yani bir kelimesi ya da bir harfi değişirse tesiri olmayacak zannedilen bir şifre, bir tılsım değildir. Bu sebeble bazı ruhsal rahatsızlıklarda yapılan rukyelerin moral değeri unutulmamalıdır. Hz. Peygamber'in izin verdiği rukye ve dualar, hastayı ruhsal açıdan dengeye getirici, rahatlatıcı, stres ve gerilimden uzaklaştırarak tedavi edici bir rol oynamış olmalıdır. Ayrıca İslâm'ın izin verdiği rukyelerin şirk özelliği taşımadığı, şifâyı Allah'tan beklemeyi telkin ettiği, hastaya ümit aşıladığı unutulmamalıdır. Günümüzde ruh hekimliği'nin sahasına giren akıl hastalıklarının cinlerin müdahalesiyle çıktığına ve bunların hepsinin okunmakla tedavi edilebileceğine inanmak doğru olmasa gerektir. Öyle olsaydı tarih boyunca tüm ruh hastalıkları okumak ya da muska yazdırmak suretiyle tedavi edilirdi. Halbuki İslâm'ın hukûk sahasında delillerle ilgili olarak getirdiği bir takım hükümler mevcuttur. Bunlarda, delilerin cezâ sorumluluktan muaf tutuldukları anlatılmaktadır⁽³⁰⁾. Hz. Peygamber de bir hadislerinde delilikten Allah'a sığınmışlardır⁽³¹⁾. Diğer bir hadislerinde delilerin mescidlerden uzak tutulmasını istemişlerdir⁽³²⁾. Rukyelerle veya diğer metodlarla delilerin kesin olarak tedavisi mümkün olabilseydi, delilerle ilgili olarak yukarda kaydedilen hadislerde yer alan hususlar söz konusu olmazdı. Ayrıca önemli bir husus da şudur ki, gerek Câhiliyye dönemi Araplarında, gerekse Yahudilerde ve Hristiyanlarda bir çok akıl hastalığının cinlerden kaynaklandığına dâir bir inanç mevcuttur. Ancak bu tür rahatsızlıklara cinlerin sebep olduğuna dair elimizde ne

(28) Ebû Dâvud, Tıb, 19/3897.

(29) Buhârî, Meğazi, 41, Tıb, 55; Müslim, Selâm, 61-63; Dârimî, Sünen, I, 32 (Mukaddime 11); Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 271.

(30) Buhârî, Hudûd, 22, Talâk 11; Müslim, Hudûd, 22; Ebû Dâvud, Hudûd, 16/4399-4403, 24/4421; Nesâî, Talâk, 21; İbn Mâce, Talâk 15; İ. Mâlik, **Muvatta**, Ukûl, 3.

(31) Ebû Dâvud, Salât, 367/1554; Nesâî, İstiâze, 36, 48; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, II, 89, III, 192, 218.

(32) İbn Mâce, Mesâcid, 5.

tıbbî, ne de dinî açıdan güvenilir deliller yoktur. Yukarda da arzedildiği gibi, deliliğe cinlerin sebep olduğundan bahseden sahîh bir hadise rastlanmamıştır. Dârimî'nin konumuzla ilgili olarak kaydedilen mezkûr rivâyetleri ise sahîh değildir⁽³³⁾. Hz. Peygamber'in delilere rukye yapılmasına izin verdiğinden bahseden diğer rivâyetlerde ise, cinlerin kovulmasından, hastadan cin çıkarılmasından ya da deliliğe cinlerin sebep olduğundan bahsedilmemektedir. Bu rivâyetlerde bahsedilen rukye, bünyesinde tıbbî tedaviyi de bulundurmuş olmalıdır. Delilere yapılan rukyeden bahseden hadislerden, bu rukyenin bir duâdan ibâret olduğu, bir tılsım özelliği taşımadığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan elde mevcut sahîh kaynaklarda bu konuda ciddi bir bilgi olmadığı halde, bazı zayıf rivâyetlere dayanarak akıl hastalıklarına cinlerin sebep olduğunu söylemek doğru olmamalıdır. Câhiliye döneminin, Yahudi ve Hristiyanların, kısacası önceki kültürlerin bu konudaki inanç ve kanaatlerinin, Hz. Peygamber dönemi ve sonrası bazı müslümanlara da tesir ettiği, bu tesirin uydurma ya da zayıf olarak nitelenen bazı rivâyetlere de yansımış olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Cin, bir defa mâhiyeti itibariyle bilemediğimiz, gaybî ve mübhem bir varlıktır. Bu durumda, onlar hakkında Kur'ân'ın ve Sünnet'in bildirdiklerinin dışında şimdilik başka bir bilgi kaynağımız mevcut değildir. Kur'ân ve sahîh hadislerde ise, onların deliliğe sebep oldukları, akıl hastalıklarında rol oynadıkları açık ve kesin bir surette bildirilmemiştir.

CİN ve ŞEYTAN

"Cin" kelimesi, örtmek, gizlemek anlamına gelen (جن) kelimesinden türemiştir. Gözle görülmeyen varlıklara bu isim verilegelmiştir. Melekler, cinler, kabirde bulunan cenazeler, ev yılanları bu ad altında zikredilmiştir.⁽³⁴⁾ Henüz doğmamış çocuğa da anne rahminde gizli olduğu için aynı kökten "Cenîn" denilmektedir. Mikro dünyayı bilginiz sahasına sokan mikroskobun henüz keşfedilmediği, mikropların varlığının ilim dünyası tarafından tanınmadığı bir dönemde, Hz. Peygamber tarafından mikropların varlığına işaret edilip, tesirlerinden bahsedildiğini bazı hadislerinden anlıyoruz. Hz. Peygamber'den nakledilen bu hadislerde kullanılan "Cin/Şeytân" kelimesiyle mikroplar kastedilmektedir. "Câbir'den (ra). Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Kaplari örtün, kırbaların ağzını bağlayın. Kapıyı kilitleyin. Kandili söndürün. Çünkü şeytân hiçbir kırba bağını çözemez. Hiçbir kapıyı açamaz ve hiçbir kapıyı açamaz'⁽³⁵⁾.

Diğer bir hadislerinde de Hz. Peygamber, evlerde bırakılan çöplerin şeytânların toplandı yeri olacağını bildirmiştir⁽³⁶⁾. Ahmed b. Hanbel'in Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den (ra) naklettiği bir başka hadislerinde de Hz. Peygamber, ashâbın Tâun hakkında sordukları bir soruya "Cinlerden olan düşmanlarınızın dürtmesidir ki, bütün şehidlerde vardır"⁽³⁷⁾ buyurmuştur. Ahmed b. Hanbel'in yine Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den yaptığı diğer bir rivâyette ise Hz. Peygamber: "O (dürtme), müslümanın şehâdetidir"⁽³⁸⁾ buyur-

(33) Bkz. Dârimî, Mukaddime 4. (I, 10-11).

(34) Krş. Lisânü'l-Arab (جن) maddesi, (Beyrut 1375), XIII, 92-101.

(35) Müslim, Eşribe 96; Ebû Dâvud, Eşribe, 22/3731-3732; Tirmizî, Et'ime, 15/1812; İ. Mâlik, Muvatta, Sıfatu'n-Nebî, 10/21, A. b. Hanbel, Müsned, III, 301, 306, 319, 386.

(36) Abdürrezzâk, Musannaf, XI, 32.

(37) A.b.Hanbel, Müsned, IV, 395.

(38) A.b.Hanbel, Müsned, IV, 413.

muştur. Böylece burada da Hz. Peygamber (sav) Tâun diye nitelendirilen bulaşıcı hastalığa sebep olan mikropları "**Cin**" lafzıyla ifade etmişlerdir. Hz. Peygamber diğer bir hadislerinde tâundan ölen müslümanların şehid olduklarını haber vermişlerdir⁽³⁹⁾. Diğer bir hadislerinde de Tâun hastalığının bulaşıcı olduğuna işâret ederek, "**Bir yerde Tâun hastalığını çıktığını duyduğunuz zaman oraya girmeyiniz**"⁽⁴⁰⁾ buyurarak, müslümanların bundan korunmalarını istemişlerdir. Hz. Peygamber'in yukardaki hadiste Tâun hastalığı hakkında sorulan soruya (وخز) lafzıyla işâret ederek, bunun bütün şehidlerde mevcut olduğunu bildirmesi, bu hastalıktan ölen müslümanların da mızrak ya da kılıç darbesiyle şehid olanlar gibi olduklarını ifade etmektedir. Çünkü kılıç ya da mızrak yarasına da (طعن) lafzıyla işâret edilmektedir. Burada (وخز) lafzı da mızrak veya benzeri bir şeyle dürtmek, batırmak anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in hadislerinde bahsettiği Tâun hastalığına günümüzde "**veba**" denilmektedir. Veba'nın insanlık tarihinin en tehlikeli hastalıklarından olduğu bilinmektedir. Kayda değer ilk salgın VI. yüzyılda olmuş ve 50 yıldan fazla sürmüştür. Tarihte milyonlarca kişinin ölümüne yol açan, salgınlar yapan bu hastalığa "**Yersinia Pestis**" adlı bir bakteri sebep olmaktadır. Hz. Peygamber'in hadisinde "**Sizin cinlerden olan düşmanlarınız**" lafzıyla kasdedtiği bu bakteriler insan vücuduna girince, yüksek ateş, tansiyon düşmesi, şok, lenf bezlerinde şişme, zatürree ve abselere neden olmakta, Hz. Peygamber'in hadislerinde işâret ettikleri gibi iç kanamalara yol açmaktadır. Hz. Peygamber hadislerinde (وخز) lafzıyla, mızrak ya da kılıç dürtmesi nasıl ki, bütün şehidlerde dıştan açılan yara ve kanamalara neden oluyorsa, Taun denilen veba hastalığında da, bu bakterilerin adeta mızrak ya da kılıçla içten dürtmüşcesine iç kanamalara sebep olduklarına işâret etmişlerdir! Ağır bir zatürree sebep olan ve insandan insana öksürme, aksırma yoluyla süratle bulaşan bu tehlikeli hastalık konusunda Hz. Peygamber'in bir nevi karantina uygulanmasını istemesi, bu hastalığın bulaşıcı özelliğini bildiklerini göstermektedir⁽⁴¹⁾.

Bu tür hadislerde Hz. Peygamber'in kullandığı "**Cin/Şeytân**" kelimesiyle mikropları kasdedtiği açıktır. Mikrobun ilim dünyasınca henüz keşfedilmediği o dönemde Hz. Peygamber'in, onlara bazı özellikleriyle işâret etmesi ilginçtir. Onların çıplak gözle görülmemeleri sebebiyle Hz. Peygamber onlara "**Cin/Şeytân**" lafızlarıyla işâret etmeyi uygun bulmuştur. Hz. Peygamber'in hadislerinde işâret ettiği diğer bir özellikleri, onların insan sağlığı için zararlı olduklarıdır. Ki, Hz. Peygamber'in yiyecek ve içecek kaplarının ağzının kapatılmasına dair emirlerinden bu durum ortaya çıkmaktadır. Hadiste işâret edilen diğer özellikleri ise, onların çöplüklerde, atık maddelerde, pis yerlerde çoğaldığıdır.⁽⁴²⁾ Bu da günümüz biliminin mikropların üremesi ve çoğalmasıyla ilgili olarak tesbit ettiği bir gerçektir. Hadiste işâret edilen diğer bir özellikleri de, bulaşıcı hastalıklara da onların sebep oldukları hususudur. Burada bizim varmak istediğimiz sonuç, yukarıda zikredilen mikrop

(39) Buhârî, Cihâd, 30, Tıb, 30; Müslim, İmâre, 166; A.b. Hanbel, Müsned, IV, 185.

(40) Buhârî, Tıb, 30, Müslim, Selâm, 92-94, 98, 100.

(41) **Doktorumuz, Tıp Ansiklopedisi**, İstanbul 1985, VII, 2428-2429.

(42) Abdurrezzâk, **Musannaf**, XI, 32.

örneğinde görüldüğü gibi, hadislerde ve diğer bazı İslam literatüründe kaydedilen "**Cin**" lafzı ile, sadece bildiğimiz özel manası ile Hz. Peygamber'e ve önceki peygamberlere iman eden, erkeği dışısı, mü'mini kafiri olan cinlerin kastedilmediğidir. "**Cin**" kelimesi ile göze görünmeyen, ama varlığı bir takım tesirleriyle anlaşılan geniş bir varlıklar aleminin kastedildiği ortaya çıkmaktadır. Buna göre gözle görülmemeleri, kulakla duyulmamaları açısından mikroplar cin kapsamına girmektedir. Vaktiyle bilinmeyen, gözle görülemeyen ama günümüzde faydalı ve zararlı yönleri, tesirleri bilinen X, Röntgen ışınları, Lazer, Kızılötesi ışınlar, Ultraviyola ışınları, zararlı ve tahrib edici şualar ve benzerleri de, gözle görülmeyen şeyleri kasetmesi açısından bu "**Cin**" lafzının kapsamında ifade edilmiş olmalıdır. Çünkü insanoğlu, tarihi boyunca karşılaştığı bir takım hastalıkları, bunların mahiyetini ve sebebini bilemeyince, bu anlamda bilerek ya da bilmeyerek cinlere veya şeytanlara maletmiştir. Belki de o dönemde herhangi bir sebeble zararlı ışınlara maruz kalan azaları tahrib olan, organları felç olan kimselerin bu durumunu yine cinlerden/şeytanlardan bilmiş, bu kimselerin cin ya da şeytan tarafından "**çarpıldığını**" ileri sürmüşlerdir. Kısacası insanoğlu, tarihi boyunca mahiyetini bilemediği, hakkında kesin bir bilgi sahibi olamadığı şeylere "**cin**" demiştir. Günümüzde artık ilim alemince sebebi bilinen bir takım rahatsızlıkları da vaktiyle cin ve şeytanlara maletmişlerdir. Bu durumun bilhassa Ortaçağ Avrupa'sında böyle olduğunu ilim adamları haber vermektedirler. Geçmişte cinlerin ya da şeytanların sebep olduğu söylenen bir takım rahatsızlıklar, günümüzde ilaçla tedavi edilebilmektedir. Yine bazı ruhsal rahatsızlıkların musiki yoluyla tedavi edilebildiğini Ruh Hekimliği'nin musikiyle tedaviye de yer verdiğini görmekteyiz. Ruh hastalarının tedavisinde kullanılan bestelerin makamlarının, ritimlerinin geçmişte tekkelerimizde söylenen ilahi ve zikirlerin makamlarını çağrıştırması çok ilginçtir. Burada Kur'an-ı Kerim'in bir ayetini hatırlamamak mümkün değildir: **... iyi bilin ki kalbler ancak Allah'ı anmakla yatıştır**"⁽⁴³⁾. Demekki, ruhsal rahatsızlıklarda musikinin tedavi edici bir rolü vardır. İlaçların, dinlenmenin, stres ve baskıların ortadan kaldırılmasının, maddi sıkıntıların giderilmesinin iyileştirici rolü vardır. Bu açıdan da bütün ruhsal rahatsızlıkların sebebini araştırmadan cin ve şeytandan oluyor diye hükme bağlamak, zannediyorum ki, mikropların bilinmediği, X, Röntgen vs. ışınların keşfedilmediği çağların çaresizliğine yapışmaktır. Musikinin, ilacın nasıl iyileştirici fonksiyonu varsa, duanın, Kur'an okumanın, Allah'a sığınmanın da bir insan için iyileştirici, moral verici bir rolünün olduğu muhakkaktır. Bunu daha önce de belirtmiştik. Bu konuda Hamdi Yazır'ın "**Cin Çarpması**" hakkındaki görüşlerine katılmamak mümkün değildir: **"... Bunlar insanlık tarihi boyunca aslına vâkıf olunamamış, gizli sebeplerden meydana gelen birtakım hastalıklar olduğu için cin ve şeytanlara nisbet edilerek, "cin tutmuş, şeytan çarpmış" denilegelmiştir. Bu tür hastalıkların cin ve şeytana nisbet edilmesi hakikat mı? Mecaz mı? meselesi münakaşa konusu olmuştur.."**⁽⁴⁴⁾ Bazı kimseler Kur'an-ı Kerim'de yer alan ribâ hakkındaki âyeti delil göstererek, şeytan ya da cin çarpmasının gerçek olduğunu ileri sürmüşlerdir. İlgili âyette Cenâb-ı Hak şöyle buyur-

(43) 13. Râd, 28.

(44) Yazır, **Hak Dinî Kur'an Dili**, (İstanbul 1979), II, 957.

maktadır: **"Ribâ yiyen kimseler, şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa öyle kalkarlar. İşte bu onların 'alış-veriş tıpkı ribâ gibidir' demeleri yü-zündendir. Halbuki Allah, alış-verişi helal, ribayı haram kılmıştır..."**(45)

Günümüzde yeryüzünde ribâ yiyen, tefecilik yaparak insanları sömüren bir yığın kimse mevcuttur. Böyle kimseler günümüzden önce de mevcuttu. Ancak bunların cin ya da şeytan çarpması gibi bir takım rahatsızlıkları söz konusu olmadığı gibi, sara akıl hastalığı gibi bir rahatsızlıkları bulunan kimselerin de riba ile meşgul olmadıkları, başka mesleklerden rızıklarını temin ettikleri görülmektedir. Halbuki âyette ribâ muamelelerini alış-veriş gibi kabul eden kimselerin bu fiillerine bir karşılık olmak üzere, şeytan çarpan kimse gibi kal-kacaklarına işaret edilmektedir. Bu kimseler, ribâ yedikleri, ribâ muameleleri yaptıkları halde, âyette bahsedilen durumla karşılaşmamaktadırlar. O zaman bu durumun dünyada değil, Âhîret'te söz konusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Kısacası âyetten, ribâ yiyen kimsele-rin Kıyâmet Günü'nde, şeytan çarpmış kimse nasıl kalkarsa öyle haşredilecekleri anlaşılmaktadır. Nitekim ilk devir müfessirlerinden de bu şekilde nakledilmiştir (46). Bu durumda da bu âyet, akıl hastalıklarının cin ya da şeytan çarpmasından kaynaklandığına dair bir delil olmamalıdır. Bu konuda daha fazla söz söylemek şimdilik gücümüzün ve ilmimiz-in dışındadır. Ancak bu husustaki bir çok problemin sahanın uzmanı olan tıp uzmanları ile ilâhiyâtçılar tarafından elele verilerek çözümlenebileceğine samimi olarak inanıyoruz.

Şimdi, Turan Dursun'un rukye ile ilgili görüşlerini tesbit ve değerlendirmeye devam edelim:

"Muhammed'in doktorluğunu anlatırken 'tükürüklü-tükürüksüz' biçimleriyle üfürüklü tedaviyi yazmıştım. Bu tedavi biçimine rukye denir. Muhammed'in ve arkadaşlarının, bu yöntemi kullanarak nasıl tedavi yoluna gittiklerini ve karşılığında ücret aldıklarına ilişkin, İslâm dünyasında en sağlam kabul edilen kaynaklardan sağlam hadisler alıp çevirileriyle sunmuş, kaynakları her zaman olduğu gibi göstermiştim..."(47)

Turan Dursun'un yukardaki sözlerini okuyan bir kimse neredeyse, Hz. Peygamber'in, peygamberliğini, câhilî toplumu Tevhîd doğrultusunda değiştirme mücâdelesini, milyarlar-ca insanın imân ettiği İslâm'ı tebliğ etmeyi, cihâdî, devlet idaresini, kısacası işini gücünü bırakıp, arkadaşlarıyla beraber bir ekip halinde tükürüklü-tükürüksüz üfürükle tedavi merke-zini açtığını, gelen hastalardan vizite ve tedavi gideri olarak ücret aldığını zannedecek. De-mekki bir insan bir Peygamber'in konumunu, toplum içindeki mücadelesini, toplumun kendisine savaş boyutlarında direnmesini göz ardı edince, meseleleri böyle basit ve komik durumlara indirgeyebiliyor. Turan Dursun'un iddiasına delil olarak gösterdiği ve **"İslâm dünyasında en sağlam kabul edilen kaynaklardan aldığını"** söylediği sağlam hadislerin sağlamdan öte sahîh olmadıklarını daha önceki sayfalarımızda tek tek ilmi delille-riyle ortaya koymaya çalışmıştık. Kaldı ki bu zayıf rivâyetlerde bile bir ücret söz konusu

(45) 2. Bakara, 275.

(46) Muhammed el-Gazâlî, *es-Sünnetü'n-Nebeviyye Beyne Ehli'l-Fıkh ve'l-Hadîs*, 1409, s. 95.

(47) Turan Dursun, *age*, II, 263.

değildir. Çünkü bir işte ücretin miktarı baştan bellidir, onu ödersiniz ya da baştan pazarlık eder, anlaştığınız miktarı ödersiniz. Acaba Hz. Peygamber ve ashâbtan rukye konusunda yetenekli olan kimseler yaptıkları ya da yapacakları tedavi karşılığında kiminle pazarlık etmişlerdi? Bu konuda güvenilir bir tek örnek gösterilemez. Kaldı ki, insanlığı cehâletin karanlıklarından kurtaran bu büyük insanlar, canlarını ortaya koyarak yaptıkları peygamberlik hizmetlerine karşılık bir ücret istememişlerdir. Hepsi de mücâdele ettikleri topluma, **"Biz, sizden herhangi bir ücret istemiyoruz. Bizim ecrimiz âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir."**⁽⁴⁸⁾ demişlerdir. Turan Dursun'un delil gösterdiği ve sahih olmadığını daha önce ortaya koyduğumuz rivâyetlerde bile söz konusu olan ücret değil, yakınları iyileşen hasta sahiplerinin, daha sonra gönüllü olarak getirdikleri hediyedir. Bu rivâyetlerde Hz. Peygamberin getirilen hediyelerin hepsini almadığı, bir kısmını kabul edip, kalanını sahibine iade ettiği nakledilmektedir⁽⁴⁹⁾. Turan Dursun'un yukardaki iddialarının geçersizliği, olaya ideolojik açıdan baktığı ortadadır. Rukye konusunu iyi kavrayamadığı, meseleyi karıştırarak içinden çıkılmaz hale getirdiği açıktır. Rukyeyi, Hz. Peygamber'in bütün ashâbının yaptığını ileri sürmektedir ki, bu hatalıdır ve bu konuda ciddi, derinlemesine bir tedkike girmediği anlaşılmaktadır. Daha önce de kaydettiğimiz gibi, rukye o zamanki şartlar dahilinde tıbbî tedâviyi de bünyesinde taşımaktadır. Yoksa sadece üfürmek-tükürmek gibi basite indirgenerek, alay konusu edilen bir uygulama değildi. Rukyeyi, ashâbın bu konuda yetenekli olanları yapıyordu ve bu kimseler müslüman olmadan önce de bu konuda mahâretli idiler. Müslüman olduktan sonra da Hz. Peygamber'e müracaat ederek, yaptıkları faaliyetin mâhiyetini arzetmişler ve bu konuda izin almışlardı. Bunun delillerini daha önce ortaya koymuştuk. Ayrıca Hz. Peygamber'in tıbbî rahatsızlıklar ve tedâvisi konusunda selâhiyeti olmadığını Turan Dursun ve benzerleri nasıl isbât edebilirler? O devirde çevrede yetişen hekimler Tıp Fakültelerinde yetişip, ihtisas mı yapmışlardı? O dönemde mesleğini icrâ eden her hekim, muhakkak ki yeteneğine göre çevresinden, çevresindeki hekimlerden öğrenebildiği bilgilerle bu işi yürütmeye çalışıyordu. O devirde yaşayan ve fazla bir özellik arzetmeyen insanlara tahsis ettiğimiz, onlara lâıyk gördüğümüz tıp konusundaki çeşitli bilgi ve yeteneği Hz. Peygamber'den esirgemeye ne hakkımız vardır? Kaldı ki Hz. Peygamber yüksek bir aileden geliyor ve Allah'ın kendisine peygamberlik bahşettiği, buyruklarını gönderdiği bir kimse, zeka ve kâbiliyetleri ise yüklendiği bu yüce ve ağır mesûliyetin altından kalkacak 'orandadır. Kendisi, kâinattaki her şeyin Yarattıcısı olan Yüce Allah'tan vahiy alıyor, vahiy gönderen Allah, dilerse ona ihtiyacı olan her türlü bilgiyi anında verebilir. Tıp ise, uzun asırlar boyu insanın bedeni, yapısı ve çalışma sistemini incelemiş, bunlarla ilgili rahatsızlıkları kendisine çalışma alanı seçmiştir. Bedenle ilgili bu rahatsızlık ve aksamaların ortadan kaldırılması ile ilgilenmiştir. İnsanı yoktan vareden onu akıl almaz sistemlerle donatarak yaratan yüce Allah, insanla ilgili bir takım bilgileri dilerse peygamber olarak seçtiği kimselere bildirebilir. Buna göre Hz. Peygamber, tıp bilgisini Allah katından vahiy yoluyla alabileceği gibi, bir insan olarak çevresinden de elde edebilir. Onun tıp bilgisinin kaynağı ayrı bir inceleme konusudur ve

(48) 26. Şuara, 127, 145, 164, 180.

(49) Krş. Dârimî; Sünen, I, 10-11 (Mukaddime 4); A.B.Hanbel, Müsned, IV, 170-171.

burada konumuzun dışındadır. Fakat biz burada, Hz. Peygamber'in yaptığı rukyeyi sadece üfürük, ya da tükürüklü tedaviye tahsis etmenin, onun tıbbî yönünü, hekimlik konusundaki bilgi ve selahiyetini inkâr etmenin doğru olmadığını kaydetmek istiyoruz. Hz. Peygamberin ve ashâbtan bu işi yapan kimselerin uyguladıkları rukyede hem psikolojik, hem de tıbbî tedâvinin mevcut olduğunu ortaya koyduktan sonra, burada belirtilmesi gereken hususun, buna dair haberlerin günümüze kadar sahîh olarak ulaşıp ulaşmadığı meselesi olduğu açıktır. Günümüz tıp ilmini artık kesinleşmiş verilerine uymayan bir takım haberler Hz. Peygamber'e malediliyorsa, bu konuda bir problem olduğu akla gelebilecek bir husustur. Ya olay yanlış, eksik nakledilmiş, iyi zabtedilememiştir, ya da uydurmadır. Ya da Hz. Peygamber'in vahiy mahsülü olmayarak, kendisinin çevreden edindiği bir takım tıp bilgilerine dayandığı ileri sürülecektir. Çünkü Hz. Peygamber'in vahiy yoluyla aldığı bilgilerde böyle bir durum söz konusu olamaz. Çevreden edindiği bilgiler de vahyin tasvibinden geçmiş olmalıdır. O zaman bize kadar ulaşan ve ilmi açıdan problem arzeden Hz. Peygamber'e isnâd edilmiş bu tür haberler, vahyin tasvibinden geçmeden önceki şekliyle bize ulaştırılmış demektir. İşte Turan Dursun, rukyenin mâhiyetini, bu işi yapan Hz. Peygamber ve ashâbının durumunu kavrayamamış olduğu için şöyle demektedir:

"Görüldüğü gibi Muhammed'in rukye yöntemiyle tedavisi kapsamına giren bu olaylar maddi olaylardır. Biyolojik ve fizyolojik olaylar. Muhammed ve arkadaşları bu türden hastalıkları da rukye yani üfürük yoluyla tedavi ediyorlardı. Bunların psikolojik tedaviyle ne ilgisi var?"⁽⁵⁰⁾

Turan Dursun'un kırk yıllık biyoloji, fizyoloji ya da psikoloji profesörü tavrıyla yazdıklarının ne kadar sathi olduğu ortadadır. Kendisi, biyoloji, psikoloji, fizyoloji bilmediği gibi, hiç olmazsa her insanın az çok kavrayacağı ruh-beden ilişkisini de kavrayamadığını ortaya koymuş bulunuyor. Rukye konusunu da anlayamadığı, mâhiyetini bilemediği yazdığı satırlardan belli oluyor. İnsanı biraz tanıyan, onun yapısını tahlil eden bir kimse şu soruyu sormaz kanaatindeyiz. Stres, sıkıntı gibi insanı rahatsız eden durumlar acaba hangi kategoriye girer? Bunların tedavisi nasıl olur? Bunlar tedavi edilip, stres ortadan kaldırılmazsa acaba insan bedeninde ne gibi rahatsızlıklara yol açabilir? Ülser, gastrit, migren, şeker, kanser gibi hastalıkların acaba ruhsal gerilim ve baskılarla ne gibi bir ilgisi vardır? Bu sorulara cevap verecek bir seviyeye ulaşan kimse Turan Dursun'un yukardaki sözlerinin hatalı olduğunu anlar. Hz. Peygamber'in uygulama ve tavsiyelerinde kişinin bedenen tedavisi yanında, moralman, ruhi açıdan da güçlendirilip, tedavi edilmesi gerektiğini vurguladığını kavrar. Kısacası İslâm'ın insanın beden ve ruhtan meydana gelen bir bütün olduğunu, beden ve ruhun işleyiş açısından ayrılmaz bir konumda olduğunu, ruhun beden üzerinde maddi sonuçları görülebilen tesirleri bulunduğunu, bu sebeble de tam bir tedavinin beden ve ruh ikilisine hitabetmekle mümkün olabileceğini on beş asır önce ortaya koyduğunu görür. Bu açıdan Turan Dursun'un Hz. Peygamber ve ashâbının maddi hastalıkları da rukye, yani üfürük yoluyla tedavi ediyorlardı iddiası çok hatalı bir görüştür. Bu, kendisinin rukyenin mâhiyetini anlayamadığını göstermektedir. Halbuki İslâm bu konuda,

(50) Turan Dursun, age, 269.

konusu insan olan, insanla meşgul olan tüm ilimlere, disiplinlere seslenerek, insanın ruh ve bedenden meydana geldiğini, bunların hiç birinin ihmal edilmemesi gerektiğini hatırlatmıştır. Beden ya da ruhtan birisini ön plana çıkarır, birisini ele alır, diğerini bırakırsanız dengeyi bozarsınız demek istemiştir. Bu, diğer konularda böyle olduğu gibi tıp konusunda da böyledir. İslâm, ruh ve beden dengesini koruyan bir dindir. Yine İslâm, tıp açısından sadece ruha hitab edilip, bedenın tedavi konusunda ihmal edilmesi nasıl ki yanlışsa, ruhun ihmal edilip sadece bedenın ön plana çıkarılması da hatalıdır demek istiyor. Sadece ruha önem verip, bedenın ilaç vs. yollarla tedavisini ihmal ve inkâr eden Hint Fakirleri'nin, mistisizminin yolunu reddediyor. İlaç kullanmanın gerekliliğini, tedavide ilacı reddetmenin haram olduğunu bildiriyor. Hz. Peygamber'in diliyle: **"Ey Allah'ın kulları tedavi olunuz"** buyuruyor⁽⁵¹⁾. Bunun yanısıra insanın ruhunun bir tarafa itilip, sadece bedeni ele alan tutumu da kabul etmiyor. Kısacası İslâm, onbeş asır öteden insanlığa, ilme yol gösteriyor ve ey tıbla meşgul olanlar, tedâvide başarılı olmak istiyorsanız insanın hem bedenine, hem de ruhuna hitab edin, başarının yolu buradan geçer, diyor. Nitekim, günümüzde tıp ilminin geldiği ya da gelmek üzere olduğu noktanın bu olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan, Hz. Peygamber ve ashâbı, bir hastanın maddi tedaviye ihtiyacı varsa, çağın imkânlarına göre o tedaviyi uyguluyorlar, bir taraftan da hastanın ruhsal yapısını güçlendirici telkin ve tavsiyeleri yapıyorlar, dua edip çeşitli âyetleri şifâ maksadıyla okuyorlardı. Kaldı ki, günümüzde tıp, sadece bedeni hastalıkları ilgi alanına almıyor, ruhsal bir takım rahatsızlıklar da tıp ilminin meşgul olduğu sahaya girmiş bulunuyor. Bu sebeble, hatalı ve yanlış olan Hz. Peygamber ve rukyeyle meşgul olan ashâbının tutumu değil, Turan Dursun'un bu konudaki sığ görüşleridir. Burada, Turan Dursun'un, Hz. Peygamber'in **"Üfürükle, tükürüklü, tükürüksüz okuma üfleme"** yöntemiyle tedavi ettiğini ya da ettirdiğini ileri sürdüğü maddi hastalıklardan bahseden rivâyetleri incelemek istiyoruz. Turan Dursun kaydettiği bu rivâyetlerde Hz. Peygamber'in **"zehirli hayvan sokması, göz ağrısı, nemle (yara-çıban), kılıç yarası, göz değmesi"** vakalarında tükürüklü-tükürüksüz okuma üfleme yoluna baş vurduğunu iddia etmektedir⁽⁵²⁾.

Turan Dursun'un delil olarak kaydettiği bu rivâyetlerde bahsedilen rahatsızlıklarda tedâvi maksadıyla gerçekten sadece okuma üfleme yoluna mı baş vurulmuştur? Yoksa yukardan beri kaydetmeye çalıştığımız gibi, zamanın şartlarına göre, ilaç, pansuman, dağlama vs. gibi bir takım tıbbî yöntemlere baş vurulurken, aynı zamanda hastanın ruhsal yapısını güçlendirici, iç dünyasını teskin edici mâhiyette dua maksatlı okuma-üfleme yoluna da gidilmiş midir? Bu hususun geniş bir perspektifte incelenmesinde yarar vardır. Hz. Peygamber'in bu tür vakalardaki tutumunu belirleyebilmek ve doğru bir yargıya varabilmek için sadece Turan Dursun'un delil olarak kaydettiği rivâyetlere başvurmanın yeterli olmayacağı açıktır. Bazan bir konudaki bir çok rivâyetin bir araya toplanıp değerlendirilmesiyle olaylar bütünlük kazanmakta, çerçeve tamamlanmaktadır. Sadece bir râvinin naklettiği hususu esas almak, olayların eksik algılanmasına, yanlış kanaat ve yorumlara sebep olabilmektedir. Çünkü râvîler genellikle, sadece kendi bilgi, görgü, anlama ve kavrama yeteneğine göre

(51) Ebû Dâvud, Tıb, 1, 11; Tirmizî, Tıb, 2; İbn Mâce, Tıb, 1; A. b. Hanbel, Müsned, III, 156, IV, 278.

(52) Turan Dursun, age., II, 266-268.

olayın bir kısmını yansıtabilmekte, diğer boyutlarından haber vermemektedir. Bu açıdan, bu konuda da bir kanaate varıp, "**şudur**" diyebilmek için konumuzla ilgili olan rivâyetlerin bir arada mütalaa edilmesi şarttır. Kısacası, bizim Hz. Peygamber'in kılıç yarasını ya da nemle hastalığını okuyup üfleyerek tedavi ettiğini söyleyebilmemiz için bir tek rivâyete dayanmamız yeterli değildir. Konuyla ilgili olan eldeki rivâyetimiz sahih olduktan başka, Hz. Peygamber'in benzer vakalardaki tutumundan bahseden rivâyetlerin de göz önüne alınması elzemdir. Söz gelimi Hz. Peygamber'in, kılıç yarasını pansuman ettirip, bağlattığından, ya da yarayı dağlattığından bahseden rivâyetler varken, Turan Dursun'un delil olarak ileri sürdüğü ve Hz. Peygamber'in kılıç yarasını okuyup-üfleyerek tedavi ettiğinden bahseden rivâyete itimad etmek ilmi bir tutum olmasa gerekir. Bu açıdan Turan Dursun'un ileri sürdüğü bu rivâyetleri teker teker ele alarak değerlendirmek durumundayız.

Turan Dursun, Ebû Dâvud'un naklettiği bir rivâyeti delil göstererek ⁽⁵³⁾, Hz. Peygamber'in göz değmesi, zehirli hayvan sokması ve nemli denilen yaraları üfürük ve tükürükle tedavi ettiğini ileri sürmektedir. Turan Dursun'un bahsettiği hadis aynen şöyledir: "**Şifâ bint Abdillah'tan (ra) 'Ben, Hafsa'nın (ra) yanında bulunduğum bir sırada Hz. Peygamber yanıma girdi ve bana 'Hafsa'ya yazı yazmayı öğrettiğini gibi nemle (hastalığının) rukyesini de öğretmez misiniz?'** buyurdu"⁽⁵⁴⁾.

Turan Dursun, hadiste geçen (رقية) rukye kelimesini görünce, hemen bunu tükürüklü-tükürüksüz, okuma üflemeye hamlediyor ve Hz. Peygamber'in, nemle denilen yaralara karşı, tükürüklü-tükürüksüz üfürük yöntemi uyguladığını ileri sürüyor⁽⁵⁵⁾. Halbuki rukye, ruhsal tedavi yanında, beden için gerekli olan ilaç vs. gibi tıbbî tedavi metodlarını da bünyesinde bulundurmaktadır. Rukye, üfürük-tükürük değildir, sadece okumaktan ibaret olmadığını da göreceğiz. Delil olarak gösterdiği bu hadis Turan Dursun'u yalanladığı gibi, bizim bu konudaki görüşümüzü de teyid etmektedir. Çünkü hadiste, konumuzla ilgili olarak zikredilen kelime (رقية) dir. Bunun nasıl uygulandığında ise netlik yoktur. Bu hadiste "**rukye**" kelimesi geçti diye, nemle hastalığına hiçbir tıbbî tedavinin uygulanmadığını, sadece okunup üflendiğini iddia edemeyiz. Hadiste belirtilen rukye, bir ihtisas işidir. Onu da Şifa bint Abdillâh bilmekte ve uygulamaktadır. Hz. Peygamber de, Şifâ'dan (ra), bildiği bu tedavi yöntemini hanımı Hafsa'ya da (ra) öğretmesini istemektedir. Demek ki bu tedavi metodu, tıpkı yazı yazma gibi gayret edilerek öğrenilecek bir husustur. Bu metodun okuma-üfleme olmadığı da açıktır. Eğer bahsedilen "**nemle**" hastalığı için uygulanan rukye, okumadan üflemekten ibaret olsaydı, herhalde Hz. Peygamber bunu ashâbından daha iyi yapabilirdi. Ya da bunu Hz. Hafsa'ya kendisi öğretirdi. Hadiste bildirildiğine göre yazı yazmayı bilmediği için hanımı Hafsa'ya kendisi nasıl öğretmemiş, bu işi Şifâ bint Abdillah'a havale etmişse, yine aynı şekilde nemle hastalığına nasıl rukye uygulanacağını bilmediği için, bu metodu hanımı Hafsa'ya (ra) öğretmesini yine Şifâ bint Abdillah'tan (ra) istemiştir. Dolayısıyla burada bahsedilen rukye, Turan Dursun'un iddia ettiği gibi tükürüklü-tükürüksüz okuma-üflemeden ibaret değildir. Burada kastedilen rukye, bir ihtisas

(53) Ebû Dâvud, Tıb, 18/3887.

(54) Ebû Dâvud, Tıb 18/3887; A. b. Hanbel, Müsned, VI, 286.

(55) Turan Dursun, age, II, 268.

işi olan, bünyesinde maddi bir takım tedavileri bulunduran bir uygulamadır. Nitekim eş-Şifâ bint Abdillâh'ın nemle denilen ve deri üzerinde kabarcıklar oluşmasıyla ortaya çıkan bu hastalığı (egzema) şu şekilde tedavi ettiği kaydedilmektedir: **"eş-Şifâ, zaferan ağacını alır buna yedi defa rukye yapar, bunu temiz bir taşa koyup ufalar, üzüm sirkesi ile karıştırdıktan sonra nemle yaralarının üzerine sürerdi."**(56) eş-Şifâ bint Abdillâh'ın bu tutumu, rukyenin sadece okuyup üflemeden ibaret olmadığını, rukyenin bünyesinde tıbbî tedavi yöntemlerini de bulundurduğuna dair görüşümüzü teyid etmektedir. Ayrıca bu hanımın isminin eş-Şifâ olması da ilginçtir. Onun aslında devrinin hekimlerinden olduğunu, bu sebeple kendisine "Şifâ" lakabının takılmış olduğunu düşündürmektedir. Nitekim, kendisinin asıl isminin "Leylâ" olduğuna dair rivâyetler olduğu gibi⁽⁵⁷⁾, onun Câhiliye döneminde de rukye yaptığı, çeşitli hastalıkların tedavisiyle meşgul olduğu, müslüman olduktan sonra da Hz. Peygamber'in izniyle bu faaliyetlerine devam ettiği kaydedilmektedir⁽⁵⁸⁾. Kısacası, yukarıda kaydedilen hadis, Hz. Peygamber'in ilme, bilgiye, ihtisasa ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Yine bu hadis Onun, her hastalığı okuma üfleme yöntemiyle tedavi ettiğine, tıbbî tedaviyi reddettiğine dair bir delil olamaz. Aksi takdirde bu konudaki iddia peşinen çürümüş olur. Burada yeri gelmişken, rukyenin sadece okuyup-üflemeden ibaret olduğuna dair yanlış kanaatin artık kafalardan silinmesi gerektiğini kaydetmek uygun olacaktır. Çünkü bu konudaki hadislerin derli toplu bir incelemesi, bu kanaatin yanlışlığını ortaya koymaktadır.

Turan Dursun, el-Buhârî ile Ebû Dâvud'un kaydettikleri diğer bir rivâyeti delil göstererek şunları söylemektedir: **"... Muhammed'in aynı yöntemle tedavi ettiği ve ettirdikleri arasında başkaları da var: Göz ağrısı gibi, ki-yukarıda geçti- kılıç yarası gibi. Bu yara ağır olsa bile, örneğin Ekva oğlu Seleme, Hayber günü bacağından ağır yaralanmış. Muhammed'e gelmiş. Muhammed 'üç kez nefes etmiş'. Yani okuyup üfürmüş. O saatte Seleme'nin artık şikayeti kalmamış. Hadiste anlatılan bu."**(59)

Turan Dursun'un bahsettiği hadis üzerinde nasıl saptırma yaptığını görmek için hadisi buraya almak durumundayız: **"Yezîd b.Ebî Ubeyd'den (ra). 'Seleme'nin incisinde bir kılıç yarasının izini gördüm, bu nedir diye sordum. Seleme şöyle dedi: 'Hayber savaşında bana (bir kılıç) isâbet etti. Bunun üzerine ashâb, Seleme vuruldu, dediler. Derhal Hz. Peygamber'e getirildim. Kendileri bana üç kez nefes ettiler. Bu ana kadar o (yaradan) hiç şikâyet etmedim."**(60)

Turan Dursun'un hadiste nakledilen olayı nasıl "miş, miş," şekline sokarak hafife aldığı yukarıda görüldü. Yine Turan Dursun, **"Ekva oğlu Seleme, Hayber günü**

(56) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* (1970), VII, 163, İbn Hacer, *el-İsâbe* (Beyrut, Kalküta 1853 baskısından ofset), VIII, 121.

(57) İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 120.

(58) İbnü'l-Esîr, VII, 163, İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 121.

(59) Turan Dursun, age., II, 268.

(60) Buhârî, *Meğazî*, 38; Ebû Dâvud, *Tıb* 19/3894.

bacağından ağır yaralanmış, Muhammed'e gelmiş..." şeklinde hadisi tahrif etmekte ve insanın aklına **"ağır yaralanan bir kimse, sağlam bir adam gibi Hz. Peygamber'e nasıl gelebilir?"** sorusunu getirmektedir. Halbuki hadiste, Seleme'nin yaralandığından ve ashâb tarafından Hz. Peygamber'e getirildiğinden bahsedilmektedir. Yine Turan Dursun, **"Muhammed üç kez nefes etmiş. Yani okuyup üfürmüştü. O saatte artık Seleme'nin şikâyeti kalmamış"** diyerek hadisi istismar etmek istediği mecrâya dökmek istemektedir. Yukarıda kaydettiğimiz hadisten, Seleme'nin yarasının Hz. Peygamber tarafından sadece okuyup üflemeyle tedavi edildiğini çıkarmak mümkün görünmüyor. Çünkü Seleme (ra), Hz. Peygamber'in kendisine üç kez nefes ettiğinden bahsediyor, sonra da **"Bu ana kadar o yaradan şikâyet etmedim"** diyor. Bu ifade, Hz. Peygamber'in Seleme'nin yarasına tedavi maksadıyla başka bir işlem yapmadığını göstermemektedir. Aksine onun yarasını iyileştirmek maksadıyla yapılan işlemlerden birisini haber vermektedir. Bu bakımdan, hadisteki ifade çok veciz ve kapalıdır. Hadiste Hz. Peygamber'in, Seleme'nin yaralanan ve kanayan bacağına herhangi bir tıbbî müdahalede bulunurup, bulundurmadığından söz edilmiyor. Yaranın sarılıp, sarılmadığından, kanın durdurulup durdurulmadığından, ilaç, pansuman vs. işlemlerden bahsedilmiyor. Bu sebeble, Seleme'nin (ra) yarasının sadece Hz. Peygamber'in üç kez nefes etmesiyle iyileştiğini ileri sürmek doğru olmamalıdır. Çünkü yukarıda kaydettiğimiz bu hadiste, Hz. Peygamber'in nefes etmesi sonucu Seleme'nin bacağına açılan yaranın derhal kapanıp iyileştiğinden bahsedilmediği gibi, akan kanın da derhal dindiğinden söz edilmemektedir. Sadece, Hz. Peygamber'in Seleme'ye üç kez nefes ettiğinden, Seleme'nin de bir daha o yaradan şikâyet etmediğinden bahsedilmektedir. Bu durumda, Seleme'nin yaralandığı zaman Hz. Peygamber'e getirildiği, bacağından akan kanın durdurulduğu, yarasının sarıldığı, ağrı ve sancısının dindirilmesi ve çabuk iyileşmesi açısından Hz. Peygamber tarafından kendisine dua edilerek üflendiği, yaranın da zaman içinde iyileştiği anlaşılabilir. Bu kısa, son derece kapalı rivâyete dayanarak, Hz. Peygamber'in kılıç yaralarını okuyarak tedavi ettiğini ileri sürmek ilme de tarihi gerçeklere de aykırı olacaktır. Hz. Peygamber'in böyle bir uygulama ve Sünnet'i olsaydı bin dört yüz yıldan beri müslümanlar, savaş meydanlarında yaralıları tedavi etmezler, cephe gerilerine hasta ve yaralıları nakledecekleri hastahaneleri kurmazlardı. Kaldı ki bu durum, Hz. Peygamber'in bu konudaki uygulamalarına da ters düşmektedir. Çünkü O (sav), savaşta yaralananları tıbbî yöntemlerle tedavi etmeye çalışmıştır. Metodu bu olsaydı, sadece okuma-üfleme bu işleri halletseydi, kendileri de bu yola başvurarak, savaşta yaralanan ashâbını iyileştirdi. Ama gerçekler ve Hz. Peygamber'in uygulamaları bunun aksinedir. Nitekim O'nun (sav), Hendek savaşında yaralanan Sâd b. Muâz'ı (ra), Medine Mescidi'nde bir hastahane mâhiyetinde kurulan Rufeyde'nin (ra) çadırında uzun süreli bir tedaviye aldığı, yarasının bizzat Hz. Peygamber tarafından kanı durdurmak için dağıldığı, ancak daha sonra bu yaranın deşilmesi sonucu kanamanın durdurulamadığı ve Sâd'ın (ra) şehid olduğu hadislerde bildirilmektedir⁽⁶¹⁾. Hz. Peygamber, yine Hendek savaşında kol damarından yaralanan Ubey b. Ka'b'ı da dağılayarak tedavi etmiştir⁽⁶²⁾. Bu se-

(61) Müslim, Cihâd, 67-68; Selâm 75; Ebû Dâvud, Tıb, 7/3866; İbn Mâce, Tıb, 24/3494; Krş. Buhari, Meğazi, 30.

(62) Müslim, Selâm, 74

beble, Turan Dursun'un bu konudaki tutumu olayın saptırılmasından, Hz. Peygamber'in bu konudaki uygulamalarına dair detaylı bilgi veren sahih hadislerin göz ardı edilmesinden başka bir şey değildir. Hz. Peygamber kılıç yaralarını okuyup üflemeyle tedavi ediyordu ise, niçin Sâd b.Muâz'ı, Ubey b.Ka'b'ı okuyup üfleterek tedavi etmemiş, bunların yaralarını akan kanı durdurmak için dağlamak zorunda kalmıştır? Daha önce yukarda da söylediğimiz husus burada da geçerlidir. Buna göre bu rivâyet, olayın bütünü hakkında kesin bir kanaate varmamız için yeterli olamaz. Bu konuda doğru bir kanaate varabilmek için, konuyla ilgili tüm rivâyetlerin iyi bir değerlendirmesinin yapılması şarttır. Aksi takdirde bu olayda görüldüğü gibi okuyucularımızı yanlış kanaatlere sevk edebiliriz.

Yine Turan Dursun, Hz. Peygamber'in göz ağrılarını tedavisiyle ilgili bazı rivâyetleri delil göstererek şunları söylemektedir: "**.... İlginçtir ki Muhammed de, tedavisinde okuma üflemeyle birlikte tükürüklü toprağa başvuruyor.** (Bkz. Buhâri, Sahîh, Tıb 38, Müslim, Sahih, Selâm 54, No: 2194; Ebu Dâvud, Sünen, Tıb 19, No: 3895; İ.Mâce, Sünen, Tıb 36, No: 3521)... Yine ilginçtir ki göz için Muhammed de tükürüğünü kullanmıştır. 'Kör gözü görür yapmak için' değilse de 'göz ağrısını tedavi etmek için.' Hadiste anlatıldığına göre, damadı Ali'nin savaşçı arkadaşlarına katılamayacak ölçüde gözleri ağrıyordu. Muhammed, onun nerede olduğunu sordu. Durumu anlattılar. Onu çağırıp getirmelerini söyledi. Ali ağırlı gözüyle geldi. Muhammed hemen tükürdü Ali'nin gözüne. Ardından dua. Ve Ali'nin gözü iyileşti. (Buhârî, Cihâd 102, Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 34/2406)." (63)

Turan Dursun, "**İlginçtir ki...**" diye başlayan cümlelerinin bulunduğu sayfalarda Hz. Peygamber'in tedavide tükürüklü toprağa başvurmayı, ya da göz ağrısını tedavi etmek için tükürüğünü kullanmayı Hz. İsa'dan kopya çektiğini(!) ima etmektedir. Onun "**Kör gözü görür yapmak için değilse de, göz ağrısını tedavi etmek için...**" şeklindeki cümlesi de bu görüşünün bir sonucudur. Çünkü Hz. İsa'nın mucize olarak körlerin gözünü açtığı İnciller'de yer almaktadır (64). Yahudi ya da Hristiyân bütün müsteşriklerin, Hz. Peygamber'i Peygamber olarak kabul etmedikleri, bu sebeble de O'nun, Kur'ân ve Sünnet'te yer alan hususları Yahudi veya Hristiyanlardan aldığı iddia ettikleri mâlumdur. İşte Turan Dursun da, müsteşriklerin bu tutumunu benimseyerek onların kervanına katılmış ve burada Hz. Peygamber'in, tedavi konusunda Hz. İsa'yı taklid ettiğini, onun gösterdiği bazı mucizeleri ortaya koymaya çalıştığını iddia etmiştir. Tabii burada "**ilginç**" olan Hz. Peygamber'in tutumu değil, araştırmadan düşünmeden acele karar veren Turan Dursun'un tutumudur. Doğrusu Turan Dursun'un, kaydettiği bu hadislerde bahsedilen toprağın yapısını, mâhiyetini, nerenin toprağı olduğunu, içinde antibiyotik, antiseptik maddeler ihtiva edip etmediğini, Biraz da alay ederek kaydettiği tükürüğün içinde ne gibi kimyasal maddeler bulunduğunu bir nebzecek araştırıp araştırmadığını merak ediyor. Günümüzde elbette 1400 yıl önce vefâte etmiş bulunan Hz. Peygamber'in tükürüğünü alıp, laboratuvarında tahlil edecek imkâna sahip değiliz. Ancak günümüzde tıp ilmi, bize insanın tükürüğü hakkında bazı bil-

(63) Turan Dursun, age, II, 266-267.

(64) Bkz. Matta 15/29-31.

giler veriyor. Milyarlarca insanın sevdiği, kendisine önder ve örnek kabul ettiği Hz. Peygamber aleyhinde yazıp çizen, okuyucularının akıl ve fikirlerini çelmeye çalışan, bunu ilim ve aydınlanma adına yaptığını sık sık ileri süren Turan Dursun'un o küçümseyerek bahsettiği tükürük hakkında, halk tipi Tıp Ansiklopedilerinde bile yer alan bu bilgilerden haberi olmaması çok "ilginçtir". Bakınız tükürük hakkında bu halk tipi ansiklopediler çok basit düzeyde de olsa neler söylüyorlar: "Üç türlü tükürük vardır: Kulak altı, çene altı ve dil altı tükürükleri. Bunların karışımı ağızda karma tükürüğü meydana getirir. Bu tükürük duru, alkali, biraz yapışkan, ortalama % 95 su, % 3 organik madde ve % 2 madeni madde-den (alkali madenlerin klorürleri, fosfatları ve bikarbonatları) oluşan bir sıvıdır⁽⁶⁵⁾. "Bu salgı sindirime yardımcı olan 'Pityalin' adlı bir enzimle, dezenfektan etkisi gösteren, dolayısıyla ağız enfeksiyonlardan koruyan 'Lizozim' adlı bir kimyasal madde içerir. Bu yüzden tükürüğün hafif bir antiseptik olduğu söylenebilir⁽⁶⁶⁾.

Turan Dursun, Kur'an'ın insanlığa yaptığı tavsiyeye uyararak, kendi vücuduna, onun işleyişindeki insan aklını hayrette bırakan sisteme baksaydı, kısacası, kendi tükürüğünün kimyasal yapısını inceleyseydi, sanki Hz. Peygamber'in tükürüğünü alıp laboratuvarında tetkik etmiş te onun faydasız bir şey olduğunu tesbit etmiş gibi yazıp-çizer miydi? Yukarda kaydettiğimiz satırları yazarken acaba eli titrer miydi? Doğrusu insan bunları merak ediyor. Turan Dursun'un yukardaki iddialarına delil gösterdiği iki rivâyet mevcuttur. Bunlardan birisine göre Hz. Aîşe'den şöyle nakledilmiştir: "Bir insan kendisinde bulunan bir şeyden dolayı rahatsızlandığı zaman, yahut bir çıban veya yarası olduğunda Rasûlullâh (sav) parmağını şöyle kor-(râvî Süfyân kendi şehâdet parmağını yere koyarak Peygamber'in bu fiilini göstermiştir)- sonra parmağını kaldırır ve 'Allah'ın adıyla, bazımızın tükürüğü ile şu arzımızın toprağı, Rabbimizin izniyle hastamıza şifa verilmesi içindir⁽⁶⁷⁾. Yukarda kaydedilen bazı kaynaklarda mezkûr hadis, "şifâ verilir" şeklinde de mevcuttur. en-Nevevî, (تربة أرضنا) Bizim arzımızın toprağı) lafzıyla âlimlerin çoğunluğuna göre bütün toprakların, ya da bazı âlimlere göre Medine toprağının, (بريقة بعضنا) Bazımızın tükürüğü) sözü ile de Hz. Peygamber'in kendi tükürüğünün kastedildiği görüşündedir⁽⁶⁸⁾.

Hadiste, bahsedilen uygulamayı herkesin yapmasını emrettiğine dair bir husus yoktur. Üstelik (بريقة بعضنا) Bazımızın tükürüğü) denilerek, herkesin bu işi yapmasının bir şifâ sebebi olmayacağı da belirtilmiştir. (بعضنا) Bazımız) lafzıyla kastedilen sadece kendileri ise, zaten bu işi başkalarının tekrarlamasına izin yoktur. Eğer (بعضنا) Bazımız) lafzı, ashâbtan ya da müslümanlardan bazı kimseleri de kapsıyorsa, bu ifadeden bu işi herkes yapabilir anlamı çıkmaz. Ancak bu işe elverişli ve yetenekli olan bazı kimselere de bu konuda ruhsat verilmiş demektir. Ancak hadislerden şu veya bu şahsa bu hususta izin verildiğini tesbit etmek mümkün görünmüyor. Bir defa bu iznin verilebilmesi için, ilgili şahsın tükürüğünün

(65) Meydan Larousse (İstanbul 1969), XII, 333-334.

(66) Doktorumuz, Tıp Ansiklopedisi, VII, 2350-2351.

(67) Buhârî, Tıb, 38, Müslim, Selâm, 54; Ebû Dâvud, Tıb, 19/3895; İbn Mâce, Tıb, 36/3521.

(68) Nevevî, el-Minhâc (Beyrut 1392), XIV, 184.

antiseptik, özelliği olup, enfeksiyonlardan koruyucu bir niteliğinin bulunması gerekir. Bu da böyle bir şahsın ağız ve diş sağlığının yerinde olmasını gerektirir. Ağız, çürük ve iltihaplı dişlerle dolu, mikrop ve bakteri yatağı, dişlerini fırçalayıp temizlemeyen, ağız, boğazı yara bere içinde, bademcikleri iltihaplı kimselerin bu (بعضنا Bazımız) ifadesinin içine giremeyeceği çok açıktır. Böyle kimselerin tedavi yerine, tükürükleriyle mikrop bulaştırmaları çok daha muhtemeldir ve bu bakımdan böyle bir işleme kalkışmaları gerek tıbbî, gerekse dinî açıdan çok sakıncalıdır. Bu mütalaa göz önüne alınınca (بعضنا Bazımız) lafzı ile sadece Hz. Peygamber'in kasdedilmiş olması akla ve ilme daha uygun gelmektedir. Zaten en-Nevaî de aynı görüşü nakletmektedir. Çünkü Hz. Peygamber ağız ve diş sağlığına çok önem verirlerdi. Onun (sav) misvak kullanmaktaki tutumu ve tavsiyeleri hayranlık vericidir. Ayrıca O'nun bir çürük dişinin olduğundan ya da dişinin ağrıdığından bahseden bir rivâyete de rastlanılmamıştır. Aksine O (sav), ümmetine ağır gelmeseydi, diş fırçalamayı bir farz hükmünde emretmek arzusundaydı⁽⁶⁹⁾. O zaman yukardaki hadiste kasdedtiği kendileri olmalıdır. Çünkü ağız ve diş sağlığına çok önem vermeleri sebebiyle kendilerinin tükürüğünün dezenfektan etkiye sahip olduğu, anlaşılmaktadır. Hadisteki (تربة ارضنا Arzımızın Toprağı) lafzı da kapalı bir ifadedir. Âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir. Çoğunluk, burada kasdedilenin her yerdeki toprağı kapsadığını söylerken, bazıları da bununla Medine toprağının kasdedildiğini ileri sürmüşlerdir. Bu açıdan bu ifade kapalıdır ve kendisine dayanılarak aleyhte yorum ve iddialarda bulunmaya elverişli değildir. Ancak bu toprağın da, kirli, insan sağlığı açısından zararlı, mikrop ve bakteri yatağı yara ve çıbanları azdırıp, iltihaplanmalara sebebiyet vermeyecek nitelikte olduğu açıktır. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in parmağını koyduğu bu toprak nasıl ve ne cins bir topraktı? Muhtevasında neler vardı? Bunlar meçhûldür. Hadiste, bu konularla ilgili detaylı malumât mevcut değildir. Ancak bu toprağın, yara ve çıbanları iyileştirici, bunlardaki mikrop ve bakterileri yok edici mâhiyette bir özellik taşıdığı kesindir. Aksi takdirde hadiste bahsedilen "şifâ" söz konusu olamaz. Günümüzde tıp ilminin tedavide kullandığı ilaçların bitkisel, hayvansal kökenli olduğu, bazı inorganik maddelerin, radyoaktif elementlerin ilaç olarak kullanıldığı gözden uzak tutulmamalıdır. Gerek bitkiden, gerekse hayvandan elde edilsin, gerek inorganik maddelerden, gerekse radyoaktif elementler arasından seçilsin, kullanılan tüm ilaçların sonuç itibarıyla toprak kökenli olduğu açıktır. Çünkü bitkilerin kökleri topraktır. Hayvanların beslenme kaynağı da yine topraktır. İnorganik maddelerde, radyoaktif elementler de topraktan, madenlerden elde edilmektedir. Bunları günümüzde halk tipi tıp ansiklopedileri bile söylemektedir⁽⁷⁰⁾. Hadiste belirtilen toprağın mâhiyetini, kimyasal yapısını, hastalıklara tesirli olan aktif maddesini bilemediğimize göre, Turan Dursun'un yaptığı gibi bir takım saptırmalara gerek olmadığı kanaatindeyiz. Hadiste bahsedilen ifâdeyi, "(Tükürük ve Toprak), şu hastalıklara kesin bir ilaçtır" şeklinde anlayamayız. Bunun yerine, gerek tükürük gerekse toprak hakkında yukarıda kaydedilen hususları göz önüne alarak, Hz. Peygamber'in bu sözünü genel anlamda bir irşad, bir yol gösterme olarak kabul etmemiz daha uygun olacaktır. Kısacası Hz. Peygamber, çıban ve

(69) Buhârî, Cum'a, 8; Müslim, Tahâret 42.

(70) Görsel Sağlık Ansiklopedisi, 3. baskı, İstanbul 1984, I, 162-163.

yaraların, iltihabî rahatsızlıkların devasının topraktan elde edilebileceğine, bunun için çalışılması gerektiğine işâret etmişlerdir. Tükürüğün dezenfektan ve antiseptik etkisi ve koruyucu fonksiyonu bulunduğunu, ağız ve diş sağlığımıza dikkat etmemiz gerektiğini, birçok hastalık ve enfeksiyonların buna önem vermememizden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Yine O, kimseye rastgele yerlerden toprak alarak, tükürükle karıştırm, bilgisizce yara ve berelere koyun dememiştir. Ayrıca mezkûr rivâyetin âhâd bir haber olduğunu, bu tür rivâyetlerin zan ifade ettiğini, hadiste olayı mübhemlikten çıkaracak bazı unsurların bazan nakledilmediğini, bu sebeple bunlara dayanarak kesin yargılara varmanın doğru olmayacağını hatırdan uzak tutmamak gerekir.

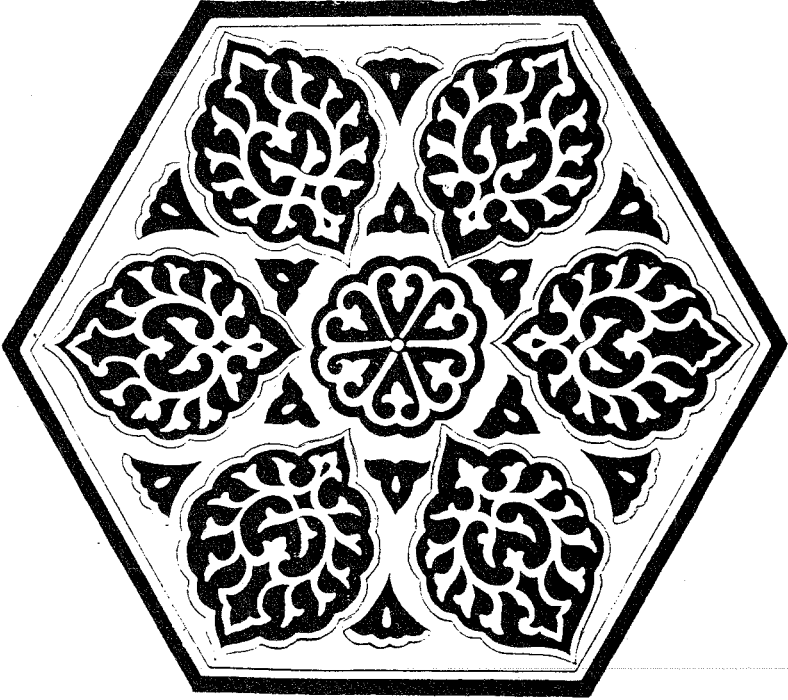
Turan Dursun'un "**ilginç**" bulduğu diğer rivâyete göre ise, "Hz. Peygamber, Hayber savaşında sancağı kendisine vermek üzere Hz. Ali'yi istedi. Ancak sahâbîler, 'Yâ Rasûlallah, o gözlerinden rahatsızdır', dediler. Hz. Peygamber de haberci göndererek, Hz. Ali'yi çağırttı. Hz. Ali gelince de, Ali'nin gözlerine tükürdü ve ona duâ etti. Ali de sanki gözlerinde hiç ağrı olmamışçasına iyileşti. Rasûlullah da sancağı ona teslim etti....." (71)

Bu rivâyette de "**ilginç**" bir taraf yoktur. Aksine insan tıbbın gelişmediği bir dönemde, Hayber savaşı gibi, normal şartların bulunmadığı, mahrum bir ortamda Hz. Peygamber bu konuda en iyisini yapmıştır kanaatine varıyor. Ali'nin (ra) gözlerinin iltihaplandığı ve bu sebeble ağrıdığı anlaşılıyor. Hadise göre, Hz. Peygamber de o anormal şartlarda, göz gibi çok hassas bir organa içinde antiseptik ve dezenfektan özelliği olan Lizozim adlı kimyasal bir madde bulunduğu artık günümüzde bilinen tükürüklü tedaviyi uygun görmüştür. Hz. Ali'nin gözü de iyileşmiştir. Ne kadar sürede iyileşti, Hz. Ali'nin gözüne bundan başka bir tedavi uygulandı mı? Hadiste bunlardan bahsedilmemektedir. Ayrıca yukardaki rivâyet, Hz. Ali'nin kendisinden değil, Sehl b. Sâd'dan (ra) gelmektedir. Oysa gözünden şikâyetçi olan Hz. Ali'dir ve gözünün rahatsızlığı konusunda yapılan tedaviyi, gözünün ne kadar sürede iyileştiğini, başka bir işlem yapıp yapılmadığını en iyi o bilir. Ancak, bu konuda bizzat ondan nakledilen bir habere rastlanılamamıştır. Sehl b. Sâd (ra) ise, Hz. Peygamber vefât ettiği zaman 15 yaşında bir çocuktu⁽⁷²⁾. Olayın geçtiği Hayber savaşı hicri 7. senede meydana geldiğine göre, hadisin râvîsi Sehl b. Sâd (ra) bu sırada 12 yaşlarında bulunuyordu demektir. Ki bu durum, hadiste anlatılan olayın daha detaylı ve açık bir şekilde bize ulaşmasına mâni bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bu hadiste de Hz. Peygamber'in kimseye hasta veya ağrıyan gözlerinize tükürttürün, diye bir emrinden bahsedilmemektedir. Böyle bir emir ya da tavsiye söz konusu değildir. Bu sebeble T. Dursun'un bu konudaki görüş ve imâlarına katılmak mümkün değildir. Kendisinin bu konuda da ön yargılı, aceleci ve yüzeysel hareket ettiği, maalesef okuyucusunu yanılttığı açıktır. Sonuç olarak buraya kadar incelemeye çalıştığımız rivâyetlerin hiç birisi, T. Dursun'un iddialarında haklı çıkarmaya elverişli değildir. Daha önce de arzettiğimiz gibi, bu konulardaki rivâyetler ya çok mübhem, ya çok kısa, ya da olayın sadece bir bölümünü yansıttı

(71) Buhârî, Cihâd, 102, Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 34.

(72) İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeyyye* (Beyrut 1391), III, 342; İbnü'l-Esr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 472, İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 140.

mâhiyettir. Bunlardan birisine dayanarak kesin bir sonuca, bir yargıya varmak insanı yanılgıya götürür. Çünkü bu rivâyetlerde mübhem noktalar kalmakta, bir bütün olarak olayın çerçevesi tamamlanmamaktadır. Hakikat peşinde koşan bir ilim adamına düşen ise, olayı bütün boyutlarıyla, bütün önemli noktalarıyla ortaya koymaya çalışmak, ondan sonra bu sağlam delillere dayanarak bir sonuca varmaktır. Burada unutulmaması gereken bir nokta da, müsteşrikler yada onların yolundan gidenler kabul etmeseler de, Hz. Peygamber'in son Peygamber olduğudur. Bir peygamber olarak da O'nun bilgi kaynakları arasında vahiy vardır ve bu yönüyle O, diğer insanlardan ayrılır. Diğer peygamberler gibi, elbette O'nun da muhâliflerine ya da ashâbına göstermiş olduğu bazı mucizeleri vardır ve bu husus göz ardı edilemez. Başkaları inanmasalar da, bugün milyarlarca insan, O'nun son Peygamber olduğuna ve âlemlere rahmet olarak gönderildiğine inanmaktadır. Hz. Peygamber'in, çağındaki tıbbî imkânlarla bilinmesine imkân olmayan bir çok noktada isabetli tavsiyelerde bulunup, yol göstermesi, O'nun vahiyle bilgilendirilme yönüne işaret etmektedir.

Başarık
DİB 17.06.93